

Kari Myrseth Brandvik

Hvordan fremstilles barns uttalelser i en rettsprosess?

- En tematisk analyse av hvordan barn høres i foreldretvistsaker som har gått til hovedforhandling

Masteroppgave i Barn og unges psykiske helse

Veileder: Oddfrid Skorpe Tennfjord

Mars 2019

Kari Myrseth Brandvik

Hvordan fremstilles barns uttalelser i en rettsprosess?

- En tematisk analyse av hvordan barn høres i foreldretvistsaker som har gått til hovedforhandling

Masteroppgave i Barn og unges psykiske helse
Veileder: Oddfrid Skorpe Tennfjord
Mars 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for medisin og helsevitenskap
Institutt for psykisk helse

Forord

Først og fremst vil jeg takke tingretten og Domstolsadministrasjonen for velvilligheten når materialet til denne studien skulle framskaffes.

Og en stor takk til min veileder, Oddfrid Skorpe Tennfjord, som gjennom hele denne skriveprosessen har kommet med konstruktive innspill, og ikke minst evnet å holde motet mitt oppe i periodevis nokså tunge passasjer. Det har vært uvurderlig.

Og til sist en takk til alle støttende kommentarer fra familie, venner og kollegaer.

Og mest til Per Johan Brandvik som har holdt humøret oppe, stelt huset og skygget banen mens jeg har gjennomført denne studien.

Trondheim, mars 2019

Kari Myrseth Brandvik

Sitat fra den minste gutten på 5 år:

”Inntrykket er at han mener det er umulig å bo to steder, for da må han være to personer; han bor et sted, og er på besøk et annet sted.”

SAMMENDRAG

Denne kvalitative studien undersøker hvordan barn blir hørt i foreldretvistsaker som har gått til hovedforhandling. Målet med studien er å få et innblikk i hvordan barns uttalelser fremstilles i en rettslig høring og hvilke forståelsesrammer eller diskurser som preger denne fremstillingen i referatene fra høringen og i domsavsigelsen.

Datamaterialet består av 6 referater fra barnehøringene og de tilhørende tingrettsdommer. Barna som ble hørt var i alderen 5-10 år. Referatene ble analysert ved hjelp av tematisk analyse, og materialet er sortert i fire kategorier: Rammene for høring av barn og barnets rettigheter, beskrivelser av barnets relasjoner, fremstillingen av barnets troverdighet og forholdet mellom barnets uttalelser og dommers bestemmelse av bo og samvær.

Analysen viste at referatene unnløt å nevne om barnet var blitt informert om sine rettigheter og hvilke konsekvenser uttalelsen deres kan få. Konfliktnivået mellom foreldrene og hvordan dette berører barnet, er ikke tematisert. Videre blir barna framstilt som troverdige under visse forutsetninger. I tillegg er referatenes form og innhold, og relasjonen mellom referat og dom, vurdert opp mot en rettighetsdiskurs. Både tilretteleggingen for barnehøringen og framstilling av barna, bygger opp under denne diskursen, der det forutsettes et syn på barn som kompetent til å uttale seg om viktige spørsmål i dets liv (uttrykt i diskursen «Det kompetente barnet»). Samtidig viser studien også at barns sårbarhet blir tatt hensyn til i en høringskontekst (uttrykt i diskursen «Det sårbare barnet»). Dommene vektlegger barnets uttalelser avhengig av alder og modenhet, men samtidig er disse uttalelsene en av flere faktorer som er avgjørende for beslutningen om bo- og samværsordning. Et særlig funn var at referatene i all hovedsak fremstiller det som uproblematisk for barn å uttale seg om bo- og samværsordning. Funnene drøftes opp mot relevant teori.

Søkeord: Barns uttalelser, rettslig høring, foreldretvist, bo- og samværsordning, diskurs.

SUMMARY

The aim of this study is to explore how children are heard in a court process in Norwegian custody cases. This qualitative study uses a thematic analytic approach in order to reveal the prevalent discourses regarding our view on children and see how these discourses influence and shape the settings of the court.

The documents analyzed are the written reports from the interviews from the hearing of the children. The children, 6 in total, were aged between 5 and 10. Thematic analysis identified four different categories or groups in the material; (1) The circumstances for the hearing of the child or how the interviews were performed (2) How the children's familiar relationship or framework were described, (3) How the children's trustworthiness are described, and at last (4) The relationship between how the children have expressed themselves and the final rulings made by the court.

The material used in this qualitative study is limited and the conclusions should be handled with care. However, a main finding from the thematic analysis is that information obtained from a child is generally evaluated as trustworthy, especially when obtained in an interview by a qualified person talking to the child alone. The child is considered as competent, trustworthy and should be heard in the court process. However, the circumstances for the interview, age and maturity and conflict level surrounding the child are also important for how the court evaluate the trustworthiness of the child. The child is identified as the vulnerable part in the conflict. Finally, the findings are discussed with regard to the discourses that the study argues is a part of our society, i.e. "The competent child" and "The vulnerable child" and relevant theory.

Key Words: children hearing, legal process, Norwegian custody, discourse.

1. INNLEDNING	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema	1
1.1.1 Barn av skilte foreldre	1
1.1.2 Høring av barn	1
1.2 Oppgavens tema og presentasjon av problemstilling	2
Forskningsspørsmålene for denne studien er:	2
1.3 Oppgavens struktur	3
1.4 Begrepsavklaring	3
1.4.1 Definisjon høykonflikt	3
1.4.2 Barnets beste	4
1.4.3 Forståelsesramme	5
2. TEORI	6
2.1 Foreldres konflikt - konsekvenser for barn	6
2.2 Barns deltagelse og rettigheter	7
2.3 Formålet med barnesamtalene	9
2.4 utfordringer ved å høre barn i foreldres samværskonflikt	10
2.5 Barns forutsetninger for samtale	10
2.6 Hva kreves for å skape en god samtalsituasjon som fremmer målet med samtalen	11
2.6.1 Intervjuers kompetanse	11
2.6.2 Dialogisk tilnærming i samtaler med barn	13
2.6.3 Å samtale alene eller sammen med foreldrene	14
2.6.4 Om barns troverdighet	14
2.7 Referatskriving fra høring av barn	16
2.7.1 Dokumenters funksjon og produksjon	16
2.7.3 Dokumenter i et diskursivt perspektiv	17
3. METODE	19
3.1 Kvalitativ metode	19
3.1.1 Hermeneutikk	20
3.1.2 Sosialkonstruksjonismen	20
3.2 Datainnsamling – Analyse av dokumenter	21
3.2.1 Forarbeid og anonymisering	22
3.2.2 Saker som ble oversendt fra tingretten	22
3.2.3 Ekskludering av saker	23
3.2.4 Utvalget	23
3.3 Tematisk analyse	24
3.4 Forskerrollen	25
3.5 Studiens kvalitet	26
3.5.1 Troverdighet	26
3.5.2 Bekreftbarhet	27

3.5.3 Overførbarhet	27
4 ANALYSE	28
4.1 Innledning	28
4.2 Referatenes utforming	29
4.3 Kategori 1: Rammene for høring av barn	30
4.3.1 Samtalested	30
4.3.2 Hvem har samtalt med barnet	30
4.3.3 Samtaleform	31
4.3.4 Informasjon om hensikten og konsekvensen av høringen	31
4.4 Kategori 2: Beskrivelser av barnets relasjoner	32
4.4.1 Barnets forhold til sine foreldre	32
4.4.2 Barnets relasjon til skole, venner og fritidsaktiviteter	33
4.5 Kategori 3: Fremstillinger av barnets troverdighet	35
4.5.1 Hvordan gir barnet uttrykk for sine meninger om bosted og samvær	36
4.5.2 Hvordan skildres barnet	37
4.5.3 Å samtale alene med barnet	38
4.6 Kategori 4: Forholdet mellom barnets ønske og dommers bestemmelse av samvær	39
4.6.1 Hvordan refereres barnets stemme i dommen?	39
4.6.2 Vektlegging av barnets uttalelser	39
4.6.3 Rettens innstilling til å samtale med barn alene	41
5. DRØFTING	43
5.1 Fremstilling av barns uttalelser i en rettslig høringsprosess	43
5.1.1 Intervjuform	44
5.1.2 Stil	45
5.1.3 Barn som troverdige informanter	46
5.1.4 Alenesamtale betyr troverdighet	47
5.1.5 Barnets relasjoner til sine omgivelser	48
5.2. Forståelsesrammer som preger referatene	49
5.2.1. Barnet i en rettighetsdiskurs	49
5.2.2. Barn skal høres, men ikke bestemme	51
5.2.3. "Det kompetente" i kontrast til "det sårbare" barnet	52
5.3. Studiens begrensninger	53
5.4 Avslutning	54
LITTERATURLISTE	56

1. INNLEDNING

1.1 Bakgrunn for valg av tema

1.1.1 Barn av skilte foreldre

I følge Koch & Walstad (2005) er det hvert år anslagsvis 20 000 - 25 000 barn i Norge som opplever at deres foreldre bryter samlivet og flytter fra hverandre. Til enhver tid er det derfor omtrent 250 000 barn som deler de fleste av sine hverdager med bare den ene forelderen.

Et sentralt spørsmål for foreldre og fagfolk er hvordan det går med disse barna etter samlivsbrudd. Ingen historier er like og det er mange ulike faktorer som spiller inn.

Skilsmisseprosessen, barnets alder og modenhet, situasjonen i familien før brudd og etter, er avgjørende for hvordan barn har det etter et samlivsbrudd.

I forbindelse med samlivsbrudd, finner de fleste foreldre ut fra situasjonen gode løsninger for barna på egen hånd eller ved hjelp av den obligatoriske meklingen som hovedsakelig foregår på et familievernkontor. Der foreldre ikke kommer fram til noen avtale, vet vi ikke omfanget av saker der foreldresamarbeidet fortsetter som før, eller om de søker ytterligere hjelp gjennom rettsapparatet. Men det ble anslått i 2010 at ca. 10 % av foreldre som flytter fra hverandre, bringer spørsmål om bosted og samvær inn for retten, og at dette tallet har økt de siste årene (Skjørten, 2010). I 2014 utgjorde foreldretvistsaker totalt 16 prosent av alle saker som kom inn for domstolene. Det er en svak økning av antall tvister i perioden 2009-2014. I 7 av 10 foreldretvister etter barneloven inngås det forlik (Viblemo, T.E., Tobro, M., Knutsen, V.S., Olsen, L.O., Gleinsvik, A. & Busch, R., 2016). Når foreldre bringer saken inn for retten, vil de i hovedsak få mulighet til en prosess gjennom ”konflikt og forsoning” som er rettens meklingstilbud. Alternativt går foreldretvistsaken videre til hovedforhandling. Gjennom hele denne prosessen, vil barn få anledning til å uttale seg i forbindelse med de avgjørelser som skal tas. I denne studien er det høringen av barn der saken har gått til hovedforhandling som er fokus. Og det er referatene fra denne høringen med påfølgende dommer som er analysert.

1.1.2 Høring av barn

I foreldretvistsaker er barns rettigheter til medbestemmelse og høring av barn regulert i barnelovens § 31. Lovteksten bygger på FNs barnekonvensjon som ble tatt inn i det norske lovverket i 2003. Loven sier at barnet har en rett til å bli hørt, men ingen plikt til å uttale seg (Høstmælingen, Kjørholt & Sandberg, 2009). Barna skal altså ha rett til å uttale seg om alle spørsmål saken reiser, og barnets mening skal vektlegges etter alder og modenhet.

Opprinnelig var aldersgrensen for barns rett til å bli hørt i foreldretvistsaker 12 år. I 2004 ble alderen senket til 7 år. Fra 7-årsalder skal barnet høres, og fra 12-årsalder skal deres mening vektlegges (barnelovens, § 31 nr. 4). I 2014 ble det presisert at retten til å bli hørt også gjelder yngre barn som er i stand til å danne egne synspunkt (Strandbu & Thørnblad, 2015).

Når det som et utgangspunkt er viktig at barn uttaler seg, blir spørsmålet hvordan man legger til rette for dette. I rettssammenheng som er denne studiens kontekst, samtaler barnet med sakkyndig eller dommer eller begge sammen. Barnets uttalelser vektlegges ut fra alder og modenhet, og ”barnets beste” vurderes i forbindelse med domsavsigelsen.

Innenfor denne rettskonteksten kan det også være samtaler med barn ut fra mistanke om alvorlig krenkende atferd fra foreldre. Formålet med disse samtalerne er å avdekke ev straffettslige forhold. Barn som er utsatt for vold og overgrep er et omfattende tema med alvorlige konsekvenser for barn og som krever andre tiltak i forhold til barna enn det denne studien handler om. Slik referatene og dommene framstår, synes dette som foreldretvistsaker uten voldsproblematikk, og jeg har derfor valgt å ikke gå nærmere inn på dette temaet, heller ikke i forhold til all den teori og forskning som dette omfatter. Denne oppgaven handler ikke om saker der samtalen med barnet skal avdekke eventuelt straffbare handlinger fra en eller begge foreldrene. Denne oppgaven fokuserer på saker der barn er intervjuet om hvilken bo- og samværsordning de ønsker.

1.2 Oppgavens tema og presentasjon av problemstilling

Formålet med denne studien er å få et innblikk i hvordan barns uttalelser blir ivaretatt i foreldrekonflikter. Fokuset er på de sakene der konflikten er så høy at foreldrene ikke er i stand til å løse bo- og samværsordningene uten hjelp fra rettsapparatet. Det betyr at denne studien er opptatt av de sakene som går til hovedforhandling. Det er gjennom hovedforhandlingene vi har anledning til å gjennomgå referater fra høringene og se disse i sammenheng med avgjørelser tatt med tanke på barnets beste. Studien har som mål å øke kunnskapen om hvordan barnets stemme blir fortolket og ivaretatt i rettssystemet.

Forskningsspørsmålene for denne studien er:

- 1. Hvordan fremstilles barns uttalelser i en rettslig høring?**
- 2. Hvilke forståelsesrammer preger produksjonen av referatene?**
- 3. Hvordan gjenspeiles barnets mening i selve dommen?**

1.3 Oppgavens struktur

Denne oppgaven er oppdelt i fem kapitler. Før jeg i kapittel 2 går nærmere inn på det teoretiske rammeverket for denne studien, vil jeg se på noen begrepsavklaringer. I kapittel 3 redegjøres det for metode og det vitenskapsteoretiske ståsted. Studiens funn presenteres i kapittel 4 og til sist diskuteres funnene opp mot utvalgt teori og forskning. Før jeg har en avsluttende kommentar, vil jeg komme inn på de begrensninger som denne studien har.

1.4 Begrepsavklaring

1.4.1 Definisjon høykonflikt

Foreldretvistsaker som bringes inn for domstolen vil i all hovedsak defineres som en høykonfliktsak. Disse sakene har allerede hatt en runde i meklingsinstituttet der de ikke har klart å løse konflikten. Å skille ut høykonfliktsakene fra mer moderate konfliktsaker er vanskelig, da det ikke er konsensus blant klinikere og forskere hvordan begrepet skal defineres. På samme tid anvendes i praksis begrepet høykonflikt, både innenfor meklingskonteksten, domstolen og i andre relevante instanser, uten at det defineres klart hva begrepet rommer rent innholdsmessig. (Nilsen, Skipstein & Gustavson, 2012:2).

Som et utgangspunkt vises det til Ekelands (2004) definisjon av konflikt:

«Vi kan snakke om konflikt når forskjeller mellom mennesker som er avhengige av hverandre, oppleves som uforenelige og truende i forhold til egne behov og interesser, og når det skapes spenninger og følelser fordi en av partene opplever at den andre benytter makt for å påvirke situasjonen til egen fordel.» (side 88).

Ekeland (2010) påpeker at avhengighetsforholdet er både en forutsetning for konflikten, samtidig som den er en avgjørende faktor som også bidrar til løsning.

I denne sammenhengen har høykonfliktsaker tradisjonelt blitt klassifisert etter en "ytre" faktabasert beskrivelse som omhandler uenigheter rundt bosted og samvær for barna. Der foreldrene ikke klarer å inngå avtale i meklingskonteksten, bringer mange saken videre til domstolen for å avklare ordninger rundt barna. En slik definisjon av høykonflikt tar ikke høyde for en "indre" og mer psykologisk eller prosessuell forståelse av begrepet. De indre psykologiske prosessene som preger konflikten tar for seg hvorfor konflikter, oppstår, hva de

gjør med oss og hvordan de påvirker barna våre (Ask & Kjeldsen, 2015:4). Når saken bringes inn for domstolen vil det være ordningen for barna som blir besluttet uten at dette nødvendigvis vil løse den ”indre” konflikten som foreldrene strever med. I senere år er det utviklet modeller for samarbeid mellom domstolen og familievernkontor, der bevisstheten rundt nettopp dette skille mellom ”ytre” og ”indre” beskrivelser blir ivaretatt. Her vil domstolen ha fokus på de ytre beskrivelsene av uenighetene rundt bo- og samværsordning, og familievernkantoret vil jobbe med samarbeidsklimaet mellom foreldrene.

1.4.2 Barnets beste

I artikkel 3 i barnekonvensjonen berøres begrepet ”barnets beste” som et overordnet prinsipp i spørsmål som angår barn. *”Hensynet til barnets beste skal være det sentrale vurderingstemaet i alle avgjørelser i enhver barnefordelingssak, uavhengig av hvem som tar avgjørelsen”* (Barneombudet, 2012, s 22).

Å definere ”barnets beste” er umulig og ikke ønskelig siden definisjon skal gjelde for alle barn, i alle aldre, i ulike kulturer og i ulike livssituasjoner. I tillegg ville en definisjon ikke kunne stå seg over tid, da kunnskap om barn stadig er i utvikling (Barneombudet, 2012). NOU (2008:9) har en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær, hvor de påpeker at loven ikke angir hvilke momenter som skal inngå i en vurdering av barnets beste. En slik angivelse kan ta fokus bort fra hovedregelen om en konkret vurdering av forholdene i det enkelte tilfellet.

Slik sett er begrepet ”barnets beste” grunnleggende sett åpent. Det gir en mulighet til å foreta helhetlig vurdering av det individuelle barnets situasjon. Og for å gi begrepet et meningsinnhold, må man derfor ta utgangspunkt i barnekonvensjonens grunnprinsipper, i konvensjonens øvrige enkeltartikler og i rettspraksis. Høyesterett har lagt følgende til grunn i saker der barnets beste skal vurderes.

”Barnets beste” er et skjønnsmessig kriterium, som skal avgjøres ut fra en konkret helhetsvurdering av barnets interesser i den enkelte sak.... Høyesterett har i sin vurdering av ”barnets beste” i avgjørelser om fast bosted bl.a. lagt vekt på barnets mening, risiko ved miljøskifte, best mulig samlet foreldrekontakt, følelsesmessig tilknytning til hver av foreldrene, tilknytning til søsken, stabile forhold i hjemmet og omsorgsmuligheter framover (Barne- og familiedepartementet (BFD), 2004).

Dette prinsippet skal være en styrende og overordnet norm for alle, det være seg dommere, advokater, meklere og andre som tar del i sakens behandling (Viblemo et al, 2016).

1.4.3 Forståelsesramme

Samfunnsvitenskapen er opptatt av hvilke forståelsesrammer vi har, ofte kalt diskurser, og hvordan disse påvirker hvordan vi tenker, snakker og skriver om ulike fenomener.

Johannesen, Rafoss & Rasmussen (2018) beskriver det slik: *"Når vi snakker om bakenforliggende og ofte tatt for gitte forståelsesformer, snakker vi om diskurser."* I samme avsnitt skriver de: *"En diskurs er en kollektiv forståelsesramme"* (Johannesen et al., 2018, s 58). Det understrekes at diskurser ikke er individuelle forståelsesrammer, men en delt forståelsesramme. Vi kan enten tenke innenfor eller utenfor en diskursiv ramme. Diskursene blir en rettesnor for vår representasjon av fenomener. Samtidig gjelder dette også motsatt, dvs at vår forståelse påvirkes av hva slags representasjoner vi utsettes for. Vi eksponeres av representasjoner som skaper bestemte tankesett. I tillegg til det delte tankesettet, gir dette samfunnsmessige konsekvenser. Slik vil det alltid være en sirkelvirkning mellom diskurs og handling (Johannesen et al., 2018). I denne studien mener jeg at gitte diskurser eller forståelsesrammer er rådende og har betydning for bl.a. selve datamaterialet og følgelig analysen av dette og drøftingsdelen av oppgaven.

2. TEORI

2.1 Foreldres konflikt - konsekvenser for barn

Moxnes (2003) og Rød, Ekeland & Thuen (2008) har i sin forskning vist at barn som gruppe av skilte foreldre har noe større risiko for problemutvikling uten at dette er et entydig bilde. Der det er konflikt mellom foreldrene, viser hovedtyngden av forskningen frem til nå at det er en klar sammenheng mellom foreldrekonflikter og barns utvikling (Harold & Sellers, 2018). Det innebærer at inter-relasjonelle konflikter vil påvirke alle parter som inngår i systemet. Dette gjelder både forholdet mellom foreldre, men også forholdet mellom foreldre og barn. (Sullivan, Parent, Forehand, & Kompass, 2018).

I beskrivelser av hvordan foreldrenes konflikter påvirker barna, skilles det mellom direkte og indirekte sammenhenger. Faktorer som er relatert til konflikten i seg selv gir direkte koblinger mellom konfliktene og barns fungering. Herunder finner vi kjennetegn ved konflikten, hvordan foreldrene gir uttrykk for sin konflikt og hvordan foreldre håndterer og løser sine relasjonelle konflikter (Harold & Sellers, 2018). De mer indirekte sammenhengene finner vi i hvordan foreldrekonflikten styrer foreldrenes følelser og fokus som igjen kan svekke foreldrefungering og foreldreinvolvering (Fincham, Grych, & Osborn, 1994).

Nilsen, Skipstein og Gustavson har i Folkehelseinstituttet (FHI) sin rapport 2012:2 konkluderes det med at det er få nordiske studier der man har undersøkt om konflikt mellom foreldre og konsekvenser for barn og ungdom. I samme rapport er de internasjonale studier hovedsakelig fra Nord-Amerika gjennomgått, der det konkluderes med at det

”tyder på at foreldrekonflikt har negative konsekvenser for barn og ungdom når det gjelder en rekke utfall – fra dårligere psykisk helse til dårligere skoleprestasjoner, interpersonlige forhold og rusproblemer (...) flere studier tyder på at både egenskaper ved konflikten, familien, barnet og kulturen påvirker styrken på denne sammenhengen. I tillegg kan visse faktorer som kognitive mestringsstrategier og emosjonell regulering gjøre noen barn mer motstandsdyktige (evt mer sårbare) når de opplever foreldrekonflikt.” (side 31).

Nyere forskning viser til at barns forståelse og evaluering av foreldrekonfliktene har betydning for koblingen mellom foreldrekonflikt og barnets utvikling (Harold & Sellers,

2018; Nilsen et al., 2012:2). Avhengig av om barn klandrer seg selv eller føler seg truet av konflikten, avgjør om de finner gode mestringsstrategier for å takle konflikten.

Dette vil i andre rekke legge grunnlaget for utviklingen og opprettholdelsen av negative og maladaptive emosjoner på den ene siden, eller positive og adaptive emosjoner på den andre siden (Harold & Sellers, 2018). Dette blir dette omtalt som en kognitiv-kontekstuell tilnærming til konflikt. De mulige effektene av konflikten på barns utvikling, kan påvirkes av barns emosjonsregulering som for eksempel manglende evne til selvregulering kan påvirke barnet i negativ retning.

Samtidig viser forskningslitteraturen at ikke alle konflikter er ødeleggende for barn.

Konflikter og uenigheter er en del av alle mellommenneskelig relasjoner. Egenskapene og innholdet i konflikten påvirker hvilken virkning foreldrekonflikter har på barn. Dette mer enn forekomsten av konflikter (Grync & Finchman, 1990). Man skiller mellom konstruktive og destruktive konflikter (Harold & Sellers, 2018). Konstruktive konflikter vil kunne fremme problemløsningsstrategier og mestringsstrategier hos barn. Destruktive konflikter vil på sin side være preget av at de er hyppige, kroniske, åpne, fiendtlige og uløselige. Slike konflikter vil være forbundet med en mer uheldig utvikling hos barnet (Cummings & Davies, 2002).

Foreldretvistsakene som denne studien omhandler, har gått til sivil rettsak og endt opp i hovedforhandling. Slik sett har foreldrene ikke maktet å løse samværssaken verken privat, ved hjelp av meklingsinstituttet eller ”konflikt og forsoning” som er rettens meklingsarena. Man vil derfor anta at konfliktene er rimelig fastlåste og at de derfor er av mer destruktiv enn konstruktiv karakter.

2.2 Barns deltagelse og rettigheter

I denne studien er det satt fokus på tre diskurser om barn. Den ene om «det kompetente barnet” som er omtalt i flere sammenhenger og beskriver barn som kompetente sosiale aktører som selv må få uttale seg i forhold til de avgjørelser som skal tas i dets liv. ”Det kompetente barnet” kan sees som en motsetning til diskursen om «det sårbare barnet” der utgangspunktet er at barn er sårbare og inkompetente og må få slippe å ta stilling til avgjørelser, spesielt når foreldre er i konflikt. Foreldrene er de som vet best i forhold til ”barnets beste” (Campbell 2003, McIntosh 2000, Kopperud 2008). Begge disse diskursene kan relateres til Barnekonvensjonen artikkel 3 og 12, hhv barns rett til beskyttelse og omsorg og barns rett til deltagelse. Med dette viser konvensjonen at barnet er sårbart og trenger beskyttelse samt at

barnet er en person med egne meninger og rett til deltagelse, dvs er et kompetent individ. Selv om diskursen om "det kompetente barnet" synes som rådende i samfunnet i dag, betyr det ikke at barn også vurderes som sårbare i mange sammenhenger. Slik vil begge disse synene på barn leve side om side i dagens samfunn. Videre er "det kompetente barnet" en forutsetning for den tredje diskursen som det er satt fokus på, rettighetsdiskursen. Uten en oppfattelse av at barnet kan uttale seg på egne vegne, så ville ideen om å høre barn i en egen samtale, falle bort (Ulvik, 2009).

Som beskrevet i innledningskapitlet, har barn rett til å bli hørt når det gjelder viktige avgjørelser i barnets liv. Det har ikke alltid vært slik. Tidligere ble barns samfunnsmessige posisjon primært sett på som en del av et familiesystem. På 1950-tallet skjedde det en endring mot at barn ble betraktet som individer med rettigheter (Gullestad, 2002). Denne individualiseringen kan uttrykkes i humanisering og demokratisering og en endring mot et moderne samfunn der individet er enheten. Individualiseringen er en kulturell forutsetning for rettighetsforståelsen, der rettigheter tildeles individer. Slik blir barn rettssubjekter overfor samfunnet, og ikke lenger familiens eiendom (Ulvik, 2009).

Ulvik (2009) viser videre til nyere utviklingspsykologi som har fremstilt barn med flere kompetanser fra fødselen av. Slik er forståelsesrammen om «det sårbare barnet» langt på vei erstattet av forståelsen om «det kompetente barnet». *"Barns kompetanse fungerer da som en begrunnelse for deres omfattende rettigheter, slik vi ser det i konvensjonsteksten"* (Ulvik, 2009, s 1150). Barnets kompetanse blir knyttet opp mot rettigheter, noe som er problematisk all den tid kompetansen skal vurderes som tilstrekkelig. I utgangspunktet er dette positivt med tanke på barnet som en selvstendig aktør og eget individ. Spørsmålet blir om denne kompetansen er tilstrekkelig i forhold til det som kreves i en høringssituasjon av barnet. Vurderes barnet i en individualiseringsdiskurs, *"...kan "kompetanse" bli redusert til en avgrenset og statisk individuell egenskap"* (Ulvik, 2009, s 1150). Et annet utgangspunkt er å se barnets utvikling i en sosial sammenheng, et utgangspunkt som gir en annen tilnærming til barnets deltagelse. Individualisering av barn kan sees i lys av økt demokratisering og likestilling av barn, men også at en ikke ser det avhengige barnet eller det sosiale interagerende barnet som utvikler kompetanser og skaper mening sammen med andre. Dette spenningsforholdet mellom disse to utgangspunktene vil skape ulik tilnærming til barns deltagelse. Å samtale med barn i en rettskontekst vil reise nettopp dette spenningsforholdet, da barnet skal uttale seg om viktige spørsmål i sitt liv og uttrykke egne ønsker samtidig som

barnet er avhengig av den relasjonen det har til sine omsorgspersoner. Oppsummert vil dette si at barns deltagelse kan lokaliseres i to diskurser. En juridisk rettighetsdiskurs og en sosiokulturell utviklingsdiskurs.

Selv om prinsippet om barns rett til å bli hørt henger nøye sammen med barnets beste, trenger det ikke å være et motsetningsforhold mellom prinsippet om barns beste i artikkel 3 og artikkel 12 som skal ivareta barns rett til å uttale seg. Barnets rett til å bli hørt er en selvstendig rettighet barnet har. Og det er derfor viktig at samtalen med barnet legges til rette slik at barnet blir ivaretatt. Barneombudet viser til barns opplevelse, der det å snakke med noen ikke er det vanskeligste, men det å få tillit til den de snakker med. Det blir derfor viktig at samtalen gjennomføres på en måte som er ikke belastende. Dette er også klart uttrykt i en høyesterettsdom fra 2007:

”Barn skal i utgangspunktet ikke, uansett alder og modenhet, pålegges det ansvar det er å måtte velge mellom sine foreldre. På den annen side må man, når barnet har nådd en viss alder, og har klart gitt uttrykk for en fast mening, legge betydelig vekt på dette. Ellers vil ordningen med å rådspørre barna, som ofte innebærer en stor belastning for dem, kunne virke respektløs og krenkende.” (Barneombudet, 2012, s. 24).

2.3 Formålet med barnesamtalene

Profesjonelle samtaler med barn foregår på ulike arenaer og med ulikt formål. Dette gjelder også innenfor foreldres konflikter. Både før brudd, fra foreldre blir skilt og møter til mekling og til de eventuelt ender opp i en foreldretvistsak i retten. Det skilles hovedsakelig mellom to formål med slike samtaler, men der samtaler kan ha elementer av begge formålene. Den ene typen samtale som har et terapeutisk formål og er ment for å hjelpe barn til *”forstå sin egen og familiens situasjonen, sortere tanker, bearbeide vanskelige opplevelser og skape mening og med opplevelse”*. Det andre formålet, som vil være sentralt i for eksempel rettslig sammenheng er av *”en mer undersøkende art for å kartlegge ønsker og meninger og for å forstå hva barnet tenker”* (Ask & Kjeldsen, 2015, s 12)

Når foreldre møter til mekling blir barn tilbudt samtale og her med begge formål: Deltagelsen skal inkludere barnet for å høre hvordan det går i en sannsynligvis vanskelig livssituasjon samt høre med barnet hvordan de ser for seg bosituasjonen nå og framover. Dette for å hjelpe

foreldrene til å ta gode avgjørelser. I høykonfliktsaker der foreldrene går videre til retten med foreldretvisten, høres barn med et mer tydelig mandat, der målet er å få fram barnets mening om fortrinnsvis bo- og samværsituasjonen eventuelt også foreldreansvaret. I denne studien som forholder seg til en rettslig kontekst vil formålet med barnesamtalen være av en undersøkende art, hvor målet er å få informasjon om hvordan barnet tenker rundt bosted og samvær. Avhengig av hvorfor barn skal delta, vil dette skape praksiser for hvordan dette utformes. Når barn i denne sammenhengen skal uttale seg om viktige spørsmål i deres liv, er det vesentlig at disse samtalene utformes på en slik måte at barnet opplever en trygg samtalsituasjon der det har mulighet til å uttale seg og eventuelt ikke uttale seg hvis dette er riktig for barnet.

2.4 utfordringer ved å høre barn i foreldres samværskonflikt

Øvreeide (2006) har gått nærmere inn på noen av de utfordringer som kan være typiske for barn i denne situasjonen. I og med at samtaler kan ha ulike formål, må fokus tilrettelegges ut fra hva som er formålet. Øvreeide (2006) viser til at man må være oppmerksom på at i foreldres konflikt, der konflikten handler om barnet, vil det være vanskelig for barnet å uttrykke seg.

Barna kan komme i et krysspress og en lojalitetskonflikt mellom foreldrene. Det kan være krevende for barn å uttale seg i vanskelige tema som berører både barnet og foreldrene. Barnet kan føle seg presset til å si noe og de kan selv påta seg ansvar for en løsning. Dette av omsorg for den ene forelderen eller for å dempe konfliktnivået mellom foreldrene (Barneombudet 2012, Øvreeide 2006, Nilsen et al 2012:2)

Forutsatt at hensikten med samtalen er tydeliggjort for barnet, kan det likevel være viktig og riktig at barn får uttale seg til voksne som skal ta beslutninger, slik at de kan oppleve å bli fritatt fra skyld og ansvar i forhold til de livsområder foreldre har myndighet over. (Øvreeide, 2006). Spørsmålet blir da hvilke forutsetninger barn har for å samtale om spørsmål knyttet til bo- og samværsordninger.

2.5 Barns forutsetninger for samtale

Generelt er det store variasjoner mellom barn på samme alder når det gjelder kognitiv og verbal kompetanse. Evnene varierer avhengig av genetiske forskjeller, læring og erfaring. Et barns språk og tenkning må forstås i lys av den sammenhengen og de samspillsprosessene de utspiller seg i. Barns samspill med foreldrene og andre viktige personer i miljøet har

avgjørende betydning for utvikling av barnets kognisjon. De som skal samtale med barn, må derfor vite noe om det enkelte barnets utvikling for å kunne forstå og tilrettelegge en optimal samtale for barnet.

Som et rammeverk for å vurdere kognitiv utvikling viser Folkehelseinstituttets rapport (2015:4) til Jean Piagets stadieteori for kognitiv utvikling. Det presiseres at disse fasene er overlappende og derfor mer som et rammeverk. Det deles opp i tre faser med ulike forutsetninger og egenskaper. Den preoperasjonelle fasen (2-6 år), den konkret operasjonelle fasen (6-12 år) og formell tenkning (12-17 år). Fra 4-5 årsalder beskrives barnet som mer interessert i å utveksle informasjon og opplevelser enn yngre barn, men kompleksiteten er begrenset. Språkferdigheter som er nødvendige for å kommunisere synspunkter forbedres raskt mellom 5-7 år. Fra 6-årsalder begynner barns logiske tenkning å bli mer utviklet og rasjonell. Barn kan i denne alderen produsere mer informasjon om sine opplevelser, men har fremdeles begrenset evne til å forstå abstrakte begreper og tolker ofte ytringer bokstavelig. De vil også ha problemer med hypotetiske eller vage og uklare begreper. Det skjer en endring ved skolestart. Barn utvikler en sosial og kulturell kontekstpassende bruk av språk; barn vet hva og hvordan de skal fortelle og hva man kan forvente av tilhøreren. Ved 10-12-årsalder vil barn ha en konversasjonskompetanse som ligner den voksne. De vil likevel ha en annen selvbevissthet, sosial bevissthet, usikkerhet rundt egen identitet og opplevelse av emosjonell intensitet. Når man i en rettskontekst hører barn ned i 7 års alder og yngre (forutsatt at de vurderes som modne nok), vil det være vesentlig at samtalen tilrettelegges ut fra barnets kognitive og verbale ståsted. Og denne tilretteleggingen vil være den voksnes ansvar, slik at barnet får optimale forhold når det skal uttale seg.

2.6 Hva kreves for å skape en god samtalsituasjon som fremmer målet med samtalen

2.6.1 Intervjuers kompetanse

I tillegg til barns kompetanse er det enda viktigere med voksnes kompetanse og rolle i å tilrettelegge for en god samtale. Voksne må ha kjennskap til ulike samtaleteknikker og metoder som passer forskjellige formål og ulike tema, og inneha kompetanse i forhold til kunnskap om barns sosiale, kognitive og verbale utvikling, relasjonelle erfaring, påvirkelighet og psykologiske prosesser. Den voksne må innledningsvis klargjøre samtalens formål, hvilken rolle både barnet og den voksne har og hvordan samtalen skal gjennomføres. (Ask & Kjeldsen, 2015:4).

Det er flere måter et barn kan høres i en rettsprosess. Barnet kan høres ved at dommeren har en samtale med barnet på sitt kontor. Dommeren kan la seg bistå av sakkyndig eller annen egnet person, eller la en sakkyndig ha samtaler med barnet alene jf. barneloven § 61 første ledd nr. 4. Det kan også oppnevnes en sakkyndig med mandat for å klargjøre barnets eventuelle synspunkter (Barne- og familiedepartementet, 2004).

Sett i lys av en rettighetsdiskurs der barn skal uttale seg i en beslutningsprosess, blir det vesentlig at barnets utfordringer og dilemmaer som det står i, blir ivarettatt.

I artikkelsamlingen utgitt av Barne- og likestillingsdepartementet i 2006, siteres Raundalen (2006): *"Barn i vanskelige situasjoner har krav på å bli møtt av en beskyttende voksenverden. Det blir likevel en meget vanskelig og viktig balansegang siden barn mer og mer er blitt aktører på egne premisser."* (side 8). Han beskriver videre begrepene "voksensystemet" og "barnesystemet" der det er de voksne som har ansvaret. I en høringskontekst av barn krysses de vanlige grensene mellom "voksensystemet" og "barnesystemet". Barn er ikke involverte som skyldige og skal ikke ta ansvar for avgjørelser, men inviteres til å delta i en beslutningsprosess. Her er det vesentlig at barnet får forklart hvilken rolle det har, og hvilke konsekvenser dets uttalelse kan få. Det er viktig å være oppmerksom på at barn har ulike forutsetninger til å vurdere konsekvensene av egne valg, men de fleste barn over skolealder er imidlertid modne nok til å forstå forskjellen mellom det å si sin mening og det å bestemme. Denne balansegangen mellom voksnes ansvar for avgjørelser som skal tas på vegne av barnet og hvor barnets beste skal ivaretas mot barnets rettigheter i forhold til å uttale seg, vil kunne relateres til de samme diskursene om det kompetente og det sårbare barnet. Det er viktig å håndtere begge ståstedene til det beste for barnet.

Barneombudet (2012) reiser en bekymring i rapporten "Barns stemme stilner i stormen". I denne rapporten ble det på bakgrunn av samtaler med barn, reist bekymring for at det ikke brukes tilstrekkelig tid når barn skal snakke med profesjonelle aktører om spørsmål knyttet til brudd mellom foreldre. Rapporten viste at sakkyndige ofte snakker med barna en eller to ganger på 1-2 timer per gang. For noen barn kan dette være tilstrekkelig med tid til å få uttrykt egen vilje og mening, men Barneombudet viser til det inntrykket at mange barn opplever at det er liten tid til å få tillit til den de snakker med.

Spørsmålet blir videre hvordan den voksne skaper en samtalesituasjon som ivaretar barnets mulighet til å uttrykke sine meninger og ønsker. Fra en rettslig sammenheng er det utviklet en

samtaleform som omtales som den dialogiske samtalen. Denne er beskrevet bl.a. i artikkelheftet om samtaler med små barn i foreldretvistsaker. For å høre barnets egne meninger om ulike samværsordninger, er det nødvendig at barn får fortelle fritt om sine opplevelser. Og man må være klar over hvordan forskjellige spørreformer kan lede barnet til forskjellige svar (Ask & Kjeldsen, 2015:4).

2.6.2 Dialogisk tilnærming i samtaler med barn

I kapittel 2.3, ble det vist til forskjellen på en terapeutisk og en undersøkende samtale. Både Øvreeide (2006) og Langballe & Gamst (2006) har utviklet metoder for å samtale med barn. Det vises her til at det er hvordan samtalen med barnet gjennomføres som har betydning for utfallet av samtalen. *”Vi vet i dag at måten man kommuniserer med barn på har mer å si for meningsinnholdet som framkommer, enn egenskaper hos barnet i form av umodenhet eller mangler ved barnets kognitive evner”* (Langballe & Gamst, 2006, side 34). Kjennetegn ved denne samtaleformen er en friere samtale som følger barnets tanker, følelser og opplevelser. Spørsmål blir i mindre grad brukt. Her brukes beskrivelser og aktive gjentakelser av det barnet sier og kun spørsmål for å understøtte og klargjøre for barnets tanker og følelser (Øvreeide, 2006). *”I en dialogisk rettet kommunikasjon er begge parter, både barn og voksen, med på å skape meningsinnholdet som fremkommer gjennom samtalen”* (Langballe & Gamst, 2006, side 34). I stedet for at samtalen har en intervjuende form der barnet må forholde seg til den voksnes initiativ og krav, kan samtalen gjøre plass til både den voksnes og barnets formål. I denne dialogiske samtaleformen vil man kunne skape motivasjon, åpenhet og autensitet. I en dialogisk samtale vil den voksne hjelpe barnet til å uttrykke erfaringer, opplevelser og perspektiv. Øvreeide (2014) kaller dette subjekt plass som innebærer å respektere barnets initiativ og å unngå å korrigere barnets opplevelser og uttrykk. Å gi reell subjekt plass innebærer også å respektere barnets stoppsignaler.

Tradisjonell høring av barn i en rettskontekst er en institusjonalisert samtale med et asymmetrisk maktforhold satt i den ytterste posisjon. Et barn som er satt i en slik posisjon kan gi barnet en opplevelse av underlegenhet. Dette kan føre til en plikt til å svare, føle seg bundet til ikke å være fiendtlig eller kritisk, og opplever seg ikke fri til å stille spørsmål eller til å utfordre den voksne (Ask & Kjeldsen, 2015). Med en dialogisk tilnærming til samtalen vil man kunne skape et mest mulig symmetrisk og dialogisk forhold mellom barnet og den voksne, og samtalen vil i størst mulig grad få preg av meningsutveksling heller enn et ”forhør” med spørsmål og svar (Langballe & Gamst, 2006) .

2.6.3 Å samtale alene eller sammen med foreldrene

Langballe & Gamst (2006) forutsetter at samtalene gjennomføres med en uhildet voksen uten foreldre tilstede, såfremt ikke barnet ønsker at foreldrene eller en av foreldrene skal være tilstede. Øvreeide (2006) problematiserer dette og anbefaler samtalen med en eller begge foreldrene tilstede der konflikten er stor, eventuelt vekselvis med begge foreldre. Denne problemstillingen berøres også i veilederen til Barne- og familiedepartementet (2004), men man mener at det kan gjøres unntak der saken gjelder uenighet mellom foreldre om samvær:

”På generelt grunnlag kan en si at det for de fleste barn før tenårene er best dersom minst en av foreldre er med på samtaler med ukjente voksne. I saker der foreldrene er uenige om foreldreansvar, fast bosted eller samvær, kan dette stille seg noe annerledes fordi foreldrene ofte er svært uenige, og direkte eller indirekte vil kunne påvirke samtalen på en uheldig måte” (Barne- og familiedepartementet (BFD), 2004, s 46).

Om man velger å snakke med barnet alene eller sammen foreldre er det alltid ”barnets beste” som skal være styrende.

Utfordringer ved å samtale med barnet alene er den avhengighet som barnet har av foreldrenes tillit og aksept, og at dette kan skape en mer bundet situasjon enn om en eller begge foreldrene er tilstede. Barnet kan oppleve en illojalitet fra sin side etter en slik samtale. I en samtale der foreldrene er tilstede kan barnet få noe større frihet ved at de kan prøve ut og ”forhandle” om hva det kan uttrykke. Men også i slike samtaler vil det kunne være temaer som ikke barnet kan uttrykke i og med sin avhengighet til forelderen. Foreldrenes tilstedeværelse kan informere, oppklare og tillate barnets uttrykk, og derved gi barnet et tryggere grunnlag til å uttale seg på. Samtalen er ikke en fellessamtale, men en samtale der foreldrene skal være i en lyttende, tillatende og informerende posisjon. Det er viktig å presisere at dette ikke gjelder avdekkende samtaler, der det er mistanke om alvorlig krenkende eller overskridende erfaringer med en av foreldrene (Øvreeide, 2006).

2.6.4 Om barns troverdighet

Barn er tradisjonelt vurdert ut fra et voksenperspektiv som ikke troverdige informanter. Dette forklares i manglende egenskaper hos barn, hvor de kan beskrives som umodne, uansvarlige

og lett påvirkelige. I dag vet man at problemet med barns pålitelighet i første omgang heller handler om at barnet holder tilbake informasjon, enn at det dikter opp og fabrikkerer. Forskning viser at det barn sier i en fri, ekspansiv fortelling ut fra åpne spørsmål og færrest mulige av dem, er det mest korrekte. Barnet ledes da ikke til å si noe som ikke er sant. Samtidig trenger barnet støtte for å fortelle om det som er vanskelig (Langballe og Gamst, 2006). Dette illustrerer viktigheten av hvordan vi snakker med barn, med mål om få barnets mening fram. Igjen er det hvordan vi vurderer barns ståsted som avgjør hvordan vi tenker om barnets mulighet til å ha en mening og uttale seg om den. Barnet i en individualiseringsdiskurs vil som nevnt over kunne uttale seg om sin mening ut fra en indre sannhet. I en sosiokulturell diskurs vil derimot barnets mening være et resultat av barnets samspill med andre. Dette oppsummeres i Barne- og familiedepartementet (2004) sin veileder som berører begrepene ”egne synspunkter” eller ”egen mening” når det gjelder barns ønsker.

”Dette kan lede en til å tro at barn på selvstendig, reflektert og uavhengig grunnlag kan danne seg en mening om det saken gjelder. Barns syn, eller barns mening vil imidlertid alltid dannes som funksjon av hvordan nære voksne fortolker og forklarer det som skjer, og på grunnlag av erfaringer i samspill med dem. Barnets mening påvirkes dermed som oftest mest av den eller de voksne som har tilbrakt mest tid sammen med barnet, og den som barnet har den næreste emosjonelle relasjonen til.”
(BFD, 2004, s 42).

Troverdighet er avgjørende og vanskelig spørsmål i denne sammenhengen. Barnets avhengighet er fortsatt en viktig faktor selv om foreldre er med i samtalen. Barnet kan sitte igjen med skyld- og ansvarsfølelse overfor en eller begge foreldre, hvis beslutningen bygger på barnets uttalelser. Slik er barnets mulighet til å uttale seg avhengig av at det er skapt en relasjonell tillatelse (Øvreeide, 2006). Øvreeide (2006) bringer videre inn betydningen av å gi barnet subjekt plass. Det innebærer ”å respektere barnets initiativ og unngå å korrigere barnets opplevelser og uttrykk” (side 27) og respektere barnets stoppsignaler. En tydelig subjekt plass for begge skaper et kreativt rom og gir grunnlag for at det skal kunne oppstå ny informasjon for barnet og for at den voksne skal kunne få en troverdig autentisk informasjon om barnets erfaringer og opplevelser. Troverdighet blir her mer et spørsmål om man opplever autensitet i barnets uttrykk, at barnet snakker ut fra en erfart frihet og en subjekt plass i relasjonen til samtaleleder (Øvreide, 2006).

Når barn uttaler seg, vil det ofte være vanskelig å vurdere om det barnet gir uttrykk for egne eller andres synspunkter, og om det som sies er et relativt stabilt syn eller mer situasjonsbestemt.

”Fordi barn i begrenset grad har kunnskaper og kognitiv kapasitet til å forstå, reflektere og generalisere, er deres mening mer påvirkbar og situasjonsavhengig enn hos voksne. Først når barnet åpenbart gjengir den voksnes ønske på tvers av egen mening, kan en si at barnet ikke gir uttrykk for sitt syn. Dette kan skje når barn skal beskytte en av foreldrene eller føler seg truet og redd for at det skal skje noe med den voksne eller seg selv hvis det gir uttrykk for hva det egentlig mener. I slike tilfeller vil annen informasjon ofte peke i en annen retning enn barnets uttrykte mening.”

(BFD, 2004, side 42).

Barne- og familiedepartementet (2004) oppsummerer i forhold til barns troverdighet at barn som oftest opplever sitt syn på saken som ekte og selvstendig. Det vil like fullt kunne være preget av barnets omsorgserfaringer og fortolkninger formidlet av voksne. Og det kan være mer eller mindre en bevisst påvirkning fra en av foreldrene. Dette har Barne- og familiedepartementet (2004) «løst» med følgende holdning: *”Så lenge det ikke er klare holdepunkter for at barnet bevisst gir uttrykk for noe annet enn det han eller hun faktisk mener, bør en forutsette at det barnet gir uttrykk for også er dets mening.”* (side 43).

2.7 Referatskriving fra høring av barn

Materialet i denne studien er referater fra samtaler med barn i en rettskontekst. Ved hovedforhandling vil disse referatene fungere som en av flere faktorer eller bevis når det skal avsies dom over ordninger rundt bo og samvær for barnet. Referatene har slik en klar funksjon i beslutningsprosessen. I en rettighetsdiskurs vurderes barnet som et meningsberettiget individ som skal ha innflytelse på beslutninger i viktige avgjørelser i dets liv, og hvor barnets mening skal fremkomme av referatet fra samtalen med barnet. Referatet blir dermed det mediet eller den dokumentasjonen som formidler barnets mening.

2.7.1 Dokumenters funksjon og produksjon

Det opereres med to «typer» dokumenter, hvorav den ene typen er skrevne ord (lover, utredninger, manualer, rapporter, brev, etc.) og den andre typen er talte ord (referater, transkripsjoner, etc.). Dokumenter basert på tale går gjennom en prosess hvor det foregår en

utvelgelse før de blir nettopp dokumenter. Denne prosessen handler blant annet om hva og hvordan man punktuierer, om man utelukker noe, hvordan man eventuelt fortolker osv. Det er noe man må ta høyde for når man vurderer innholdet i slike dokumenter. (Breden, 2017).

Prior (2003) påpeker i sin bok "Using Documents in Social Research" at dokumenter har en klar funksjon og at de som mottar og leser dokumentene er aktive mottakere, og derfor en del av produksjonsprosessen. Slik vil de som produserer dokumentene være påvirket av de som skal lese dem. Dokumentene vil slik være aktører i seg selv og det vil være like interessant å studere hva dokumentene gjør som hva selve innholdet i dokumentene er.

Referatene i denne studien er produsert, brukt og konsumert innenfor en rettslig kontekst. Intervjuer står for utformingen av referatet, som er påvirket av flere faktorer. For det første er det referatets lesere, som her er foreldre, dommer og advokater, som vil gjennom sine forventninger til høring av barnet være i intervjuers bevissthet. For det andre vil intervjuers forståelsesramme og ideer om hvordan referatet vil bli brukt være avgjørende. I denne sammenhengen er det mandatet fra retten som krever svar på spørsmål om bo- og samvær, så formen vil være av en mer undersøkende enn terapeutisk art. I tillegg vil intervjuers fagbakgrunn, kunnskap om barn og egen erfaring med samtaler med barn, sette sitt preg på høringen og i neste omgang valg som gjøres i forhold til referatet.

Slik vil referatene fra samtalene med barna være dokumenter i en produksjonsprosess, der både referenter og mottakere som foreldre, advokater og dommer har en innvirkning på produktet, dvs selve referatet. Den som produserer dokumentet vil være oppmerksom på de som skal lese det, i tillegg til at dokumentene skal brukes som et bevis i en beslutningsprosess. Bevisstheten rundt dette vil påvirke produksjonen av referatene.

2.7.3 Dokumenter i et diskursivt perspektiv

Det at dokumentenes bruk og konsum er like interessant som innholdet i dokumentene, samsvarer godt med et diskursivt perspektiv, siden dette har et fokus på det tekstlige sett i lys av samfunnsmessige konsekvenser.

Selv om denne studien ikke bruker en diskursanalytisk tilnærming til analyse av rettsreferatene (de kvalitative data), så lener den seg på en diskursiv holdning til tekst der man ser tekstproduksjon i en større sammenheng: Dette er illustrert gjennom Fairclough (2003) sin

3-delte modell. Modellen beskriver tre nivåer; den sosial struktur, den sosiale praksis og sosiale begivenheter. Den sosiale struktur beskriver de samfunnsmessige makroforhold og som er rimelig stabile strukturelle mønster som påvirker våre liv til daglig. De sosiale samfunnsmessige strukturene har et potensiale med muligheter og begrensninger (Skrede, 2017). I denne studien representerer tingretten den sosiale strukturen som er regulert av samfunnets maktstrukturer, lovverk og rettspraksis. I tillegg til lovverk og rettspraksis, utga Barne- og familiedepartementet (2004) en veileder om saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene og høring av barn. Og ytterligere en veileder i 2006 med temaet "Samtaler med små barn i saker etter barneloven". "Nasjonal veileder for foreldretvister" ble utgitt av Domstolsadministrasjonen (DA) høsten 2016. Den viser til en ramme for referatskriving fra høringer av barn. Innholdet i denne rammen lister opp flere punkter som kan være til hjelp når det skal skrives referat. Veilederen ble utgitt etter at materialet for denne studien ble skrevet, men flere av punktene, bl.a. det som handler om betydningen av informasjon til barnet, samsvarer med BFD sin veileder fra 2004 og det anses derfor som kjent av intervjuerne. Det siste tilskuddet på veilederfronten ble utgitt i 2018, er en digital veileder for dommere som vil ha samtaler med barn i rettsprosessen. Alle disse representerer det strukturelle nivå. De sosiale begivenheter beskriver det tekstuelle nivået, som her er representert ved referatene og dommene.

Relasjonen mellom sosiale strukturer og sosiale begivenheter er mediert av sosial praksis. En sosial praksis er en måte å kontrollere og selektere visse strukturelle muligheter (Fairclough, 2003). I semiotisk forstand opereres det med tre elementer av sosial praksis: genrer, diskurser og stiler. I tillegg til diskurser som er definert innledningsvis i denne oppgaven, er genrer definert som tekst med spesielle karakteristikk som kan gjenkjennes i andre liknende tekster. Stil er her en semiotisk måte å være på, hvor bruken av språket kan avspeile en sosial tilhørighet. Men sosial praksis er ikke kun en semiotisk størrelse. Språk er en sentral del av sosial praksis, men sosial praksis kan ikke reduseres til språklig virksomhet. I prosessen rundt tekstproduksjon sirkulerer, endres og reproduseres diskurser (Skrede, 2017). I denne studien vil den sosiale praksisen avspeiles i hvordan referatene skrives, hvordan de kommuniserer med domsavsigelsen og blant annet hvilke diskurser som råder innenfor denne praksisen. Både det implisitte og eksplisitte vil være styrende for hvordan den sosiale praksisen medierer forholdet mellom det strukturelle og tekstuelle.

3. METODE

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for de valg jeg har tatt underveis i forskningsprosessen, valg som er styrt av forskningsspørsmålene, teoritilfanget presentert i foregående kapittel og datamaterialet slik det fremstår. Forskningsstudien har en kvalitativ tilnærming, og jeg vil innledningsvis gå nærmere inn på det teoretiske ståstedet innenfor den kvalitative metode. Jeg har i hovedsak valgt en temaanalytisk tilnærming i analysen av de kvalitative dataene og sett dem opp mot en diskursiv teori. I siste del av kapitlet vil jeg gjøre rede for innsamlingen av data og min rolle som forsker.

3.1 Kvalitativ metode

For å studere referatene fra høring av barn i en rettskontekst har jeg valgt å bruke en kvalitativ tilnærming. I og med at jeg ønsker å gå mer i dybden enn i bredden av dette temaet er kvalitativ metode et naturlig valg. Som det vises til i flere metodebøker, bl.a. Thagaard (2006), vil en i kvalitative studier fokusere på prosesser som tolkes i lys av den kontekst de inngår i. En slik kvalitativ tilnærming har som mål å oppnå en forståelse av sosiale fenomener som samtidig innebærer viktige metodiske utfordringer til hvordan forskeren analyserer og fortolker de sosiale fenomenene som her studeres. I og med at dette er en analyse av dokumenter, foreligger tekstene før forskningsprosjektet starter og som forsker har jeg ingen innflytelse på tekstens utforming. Både analysen og tolkningen av materialet kan ses på som to sider av samme prosess, der analysen er den prosessen hvor målet er å få ordnet dataene slik at man får fram mønstre i dem. Slik blir de lettere tilgjengelige for fortolkning, som igjen er en begrunnet vurdering av datamaterialet sett i forhold til de problemstillinger som tas opp i studien. (Thagaard, 2006, Repstad, 2004)

I og med at en kvalitativ analyse vil gå mer i dybden av materialet, er jeg mindre opptatt av kvantifisering av materialet som for eksempel i denne sammenhengen ville være: ”hvor mange barn som har sagt eller ment sånn eller slik”. Like fullt vil det være innslag av kvantitative utsagn som f.eks ”fem av seks referater...”, men det er ingen systematisk bruk av tall som hjelpemiddel til analysen.

I tillegg til det teoritilfanget som handler om ulike aspekter ved barns situasjon i foreldrenes konflikt og hvordan barn kan ivaretas når de skal uttale seg om viktige spørsmål i livet sitt, har jeg valgt å sette fokus på de diskurser som råder når det gjelder barn innenfor dette

temaet. Disse diskursene har betydning for hvordan vi handler i forholdet til barna, og slik skaper en praksis innenfor denne sammenhengen.

Før jeg går nærmere inn på hvordan jeg har gått fram i forhold til analyse av materialet, vil jeg gjøre rede for to sentrale ståsted for min tilnærming til forskningen, hermeneutikk og sosialkonstruksjon.

3.1.1 Hermeneutikk

Hermeneutikken fokuserer på fortolkningen av et dypere meningsinnhold enn det som umiddelbart fremstår, og det kan defineres som ”læren om fortolkning av tekster” (Kvale & Brinkman, 2009, s 69). *”En hermeneutisk tilnærming vil her legge vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener kan tolkes på flere nivåer”* (Thagaard, 2006, s 37). Slik kan vi kun forstå fenomener i lys av den sammenheng det vi studerer er en del av. Målet er å oppnå en gyldig forståelse av meningen i teksten. Slik kan det forstås som en dialog mellom forsker og tekst, hvor forskeren fokuserer på den mening teksten formidler. Hermeneutisk tilnærming gir grunnlag for tolkning på flere plan og *”fortolkninger av tredje grad er knyttet til forskerens tolkninger av handlinger ut fra teorier som fremhever handlingens skjulte eller underliggende betydning”* (Thagaard, 2006, s 39). Dette innebærer et mål om å avdekke ”skjulte” sannheter som ligger til grunn for våre handlinger. Kvale & Brinkman (2009) beskriver syv hermeneutiske fortolkningsprinsipper, der et av prinsippene berører den forståelsesrammen vi opererer innenfor: *”... at en fortolkning av en tekst ikke er forutsetningsløs. Fortolkningen kan ikke ”hoppe utenfor” den forståelsestradisjon han eller hun lever i ”* (Kvale & Brinkman, 2009, s 217). Slik vil man som forsker måtte bevisstgjøre sine forståelser og reflektere over hvordan disse påvirker fortolkningen. Her må det også en refleksjon over tolkningsprosessen i et kvalitativt samfunnsvitenskapelig prosjekt. Det eksisterer ingen absolutt objektivitet, bare mer eller mindre troverdige fortolkninger av virkeligheten. Dette samsvarer med et sosialkonstruksjonistisk vitenskapsbilde.

3.1.2 Sosialkonstruksjonismen

Mening må skapes, opprettholdes og endres av mennesker. Det betyr at mening ikke er noe fenomener har, men det er noe vi tilskriver dem. Hvorvidt meninger tas for gitt avhenger av at vi gir dem den posisjonen. Hvis vi slutter å skape mening, opphører verden å ha mening. Mening skapes bl.a. i diskursive rammer og når man skal skape orden ut av kaos i forbindelse

med kategorisering av innholdet i tekster. Dette synet på mening kalles antiessensialisme og står for det samme som sosialkonstruksjonisme. (Johannesen et al., 2018)

”Kjernen i sosialkonstruksjonismen er at den sosiale virkelighet er konstruert og gjenskapes gjennom handlinger og interaksjon mellom mennesker” (Berger & Luckmann 1996,2000).

Burr (1995) karakteristikk av sosialkonstruksjonismen gir en kort oversikt over de generelle filosofiske antagelser som innebærer fire premisser;

- En kritisk innstilling til selvsagt kunnskap: våre verdensbilder er ikke speilbilder av virkeligheten der ute, men et produkt av vår måte å kategorisere verden på. Det finnes derfor ingen objektiv kunnskap.
- Historisk og kulturelt spesifisert: vårt syn på og kunnskap om verden er alltid kulturelt og historisk preget og vår forståelse av verden er derfor kontingent og vil forandres over tid. Dette synet er antiessensialistisk og innebærer en holdning til samfunnsfenomener der den sosiale verden er konstruert gjennom menneskers praksis og derfor ikke er ”gitt” på forhånd. Mennesker har ikke noen indre essens som er en kjerne av det som er ”ekte”, ”stabil” eller ”autentisk”. Vårt verdensbilde og våre identiteter kan ha (og har) sett annerledes ut i andre tidsepoker og på andre steder.
- Sammenheng mellom kunnskap og sosiale prosesser: Kunnskap skapes gjennom sosial interaksjon og opprettholdes i sosiale prosesser. Slik konstruerer vi felles ”sannheter”.
- Sammenheng mellom kunnskap og sosial handling: De konstruerte felles sannhetene fører til ulike sosiale handlinger, og slik vil den sosiale konstruksjon av kunnskap og sannhet gi konkrete sosiale konsekvenser.

Når det i denne sammenhengen tas som en selvfølge at barn skal høres når viktige avgjørelser skal tas i deres liv, ligger det bl.a. en forutsetning om at dette er bra for barn. Historisk sett ble dette vurdert annerledes da man anså det som bra for barn å nettopp bli forskånet for å måtte ta stilling til spørsmål som for eksempel hvor man skal bo. Våre vurderinger av barnets posisjon i dets eget liv har vært gjenstand for endring gjennom bl.a. faglige diskusjoner og har skapt dagens holdninger til barn. Dette får igjen konsekvenser for hvordan barn blir ivaretatt i vårt samfunn.

3.2 Datainnsamling – Analyse av dokumenter

Min interesse for samtaler med barn i en meklingskontekst og videre høring av barna i en rettskontekst, har vært styrende for mitt forskningsspørsmål. Det ville vært interessant å se på hvordan barn blir ivaretatt i begge disse kontekstene, men det er kun i rettskonteksten der

saken har gått til hovedforhandling at det skrives referat fra samtalen. Det er bakgrunnen for mitt valg av materiale til denne studien. Kvalitativ forskning baserer seg på et vidt spekter av innsamlingsmetoder og når det er dokumenter som analyseres foreligger teksten før forskningsprosjektet begynner, så forskeren har derfor ingen innflytelse på tekstens utforming (Repstad, 2004).

3.2.1 Forarbeid og anonymisering

Høsten 2016 tok jeg kontakt med tingretten om muligheten for tilgang til materialet som er aktuelt for denne studien. tingretten gjennomgikk alle foreldretvistsaker som hadde gått til hovedforhandling i 2016 og ”identifiserte” de sakene der barn har blitt hørt og hvor det var vedlagt et skriftlig referat av høringen. Jeg mottok materialet i april 2017. Før dette materialet ble frigitt, ble navn og data om barn og foreldre anonymisert. Anonymiseringen ble utført og finansiert av Domstolsadministrasjonen. Ytterligere detaljer som f.eks stedsnavn, er ikke gjengitt i presentasjonen av resultatene. Det vises heller ikke til hvilken tingrett materialet kommer fra eller navn på intervjuere.

Forskningsprosjektet er vurdert opp mot meldeplikt til Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (REK) og Personvernombudet for forskning (NSD). Denne studien faller utenfor REK sin målgruppe, og NSD utelukker meldeplikt dersom det ”...utelukkende skal registrere anonyme opplysninger...som ikke kan identifisere enkeltpersoner, verken direkte, indirekte eller via koblingsnøkkel”.

3.2.2 Saker som ble oversendt fra tingretten

Tingretten har gjennomgått alle foreldretvistsakene som gikk til hovedforhandling i 2016 og funnet fram til 12 aktuelle saker ut fra prosjektbeskrivelsen. Kriteriet for utvelgelse av sakene, var at barn er hørt og det foreligger et referat fra barnehøringen. Totalt var det 29 foreldretvistsaker som gikk til hovedforhandling i 2016. Det her ikke vært noen dialog med tingretten knyttet til de resterende 17 sakene hvor barna ikke ble hørt, så det blir kun antagelser fra min side når jeg antar at i disse sakene enten skyldes lav alder eller andre faktorer som vanskeliggjør høring av barn.

Det totale antall anonymiserte saker fra 2016 som ble oversendt fra tingretten var 12 saker med barn i alderen 3 -14 år. Materialet i hver sak består av referat fra barnehøringen med hele

sakkyndigrapporten (der det foreligger) og dommen i sin helhet. I denne studien er det referatet fra høringen av barnet og domsavsigelsen som er analysert.

3.2.3 Ekskludering av saker

Av de 12 sakene, utgikk 3 på grunn av saksinnholdet. I disse sakene oppholder den ene forelderen seg i utlandet uten kontakt med familien, og hvor spørsmål handlet om foreldreansvar. Barnets mening om foreldreansvar har antageligvis underordnet betydning, da det av praktiske og naturlige årsaker ikke er gjennomførbart med felles foreldreansvar. Blant disse tre sakene var det ett barn over 12 år. I de resterende sakene var alle barna fra 10 år og yngre.

Videre var det i 3 av sakene kun observasjon av barnet. Barna i disse sakene var 3-4 år. Det er derfor grunn til å tro at barnets lave alder har ført til at retten har valgt å ikke ha et intervju med barna. Mitt utgangspunkt for denne studien var å se på de sakene der barn selv har uttrykt sin mening, og i disse sakene hvor det kun var observasjoner, ville disse referatene være utenfor det denne studien har fokus på.

3.2.4 Utvalget

Etter ekskludering bestod materialet mitt av 6 saker. Tre av disse var referat fra høring av barn i alderen 5-6 år og 3 var referat av høring fra barn i alderen 10-11 år. Fem av disse barna er gutter og ei er jente.

Det var uventet at materialet ikke bestod av flere saker og at ingen av barna var over 12 år. Når barn fyller 12 år skal deres mening vedrørende bo- og samværsordning vektlegges sterkere, og det er ikke ukjent at foreldre reiser sak vedrørende barnets bosituasjon på bakgrunn av at barnet har uttrykt et ønske om flytting. Det var derfor et noe overraskende materiale jeg stod igjen med. Det er rimelig å anta at det lave antall saker og den lave alder på barna, skyldes at samværsaker der eldre barn er representert i hovedsak blir avgjort ved rettsforlik gjennom Konflikt og forsoning (KOF). Disse barna er bedre i stand til å uttale seg om sine ønsker om bo- og samværsordning og siden deres mening skal vektlegges sterkere etter fylte 12 år, vil det være mindre tilrådelig å gå videre med saken på tvers av barnets ønske.

I og med at det kun er ei jente representert i materialet, har det vært lite hensiktsmessig å fokusere på kjønnsforskjeller. Det vises derfor til "barn" uten å skille mellom jente eller gutt.

Høringene av barna ble utført av hovedsakelig sakkyndige, og hvor dommer var tilstede i to av høringene. En spesialpedagog foretok en høring. I analysen av materialet er disse omtalt som intervjuer(e).

3.3 Tematisk analyse

Jeg har valgt en tematisk analyse for denne studien, og tatt utgangspunkt i Johannesen et al. (2018) sin framgangsmåte for analysering. De bygger sin analyse på den tematiske analysemetoden utarbeidet av Braun & Clarke (2013) og som gir mulighet for en tilnærming til kvalitativ analyse i kombinasjon av ulike teorier og perspektiver. Tematisk analyse er i utgangspunktet en teoriuavhengig tilnærming som først og fremst gir en oppskrift på hvordan man skal gå fram i analyseprosessen. Men den kan også kombineres med teori og slik se funnene opp mot den teorien som forskeren tenker er sentral for studien.

Tematisk analyse er en prosess hvor data ordnes slik at man får fram mønster på tvers av materialet og identifiserer fremtredende temaer. Slik blir materialet lettere tilgjengelig for tolkning. Tolkningen er en begrunnet vurdering av datamaterialet i forhold til de problemstillinger som studien tar opp. Dataene blir satt i en teoretisk ramme samtidig som det er elementer av fortolkning i den ordningen og tilretteleggingen som kalles analyse.

Gjennom analysen av referatene har jeg sett etter tema som her er definert som en gruppering av data med viktige fellestrekk (Johannesen et al. 2018). Analysearbeidet har både vært datadrevet og teoridrevet, der jeg har forsøkt å føre en induktiv tilnærming til de temaene som finnes i referatene. Samtidig har litteraturgjennomgang og min egen yrkeserfaring gitt meg et utgangspunkt som vil påvirke hvordan jeg ser materialet. Slik vil min analyse av referatene være en interaksjon mellom induksjon og deduksjon.

Jeg har videre tatt utgangspunkt i den tematiske analysen steg for steg slik det er beskrevet av Johannesen et al. (2018):

- 1) forberedelse (skaffe tilveie og får oversikt over dataene bli kjent med datamaterialet,
- 2) koding, (fremhever og setter ord på viktige poenger i dataene)
- 3) kategorisering
- 4) rapportering

I forhold til punkt 3, kategorisering, delte jeg denne opp i to prosesser. Først gjorde jeg en

gjennomgang av materialet for å se hvilke tema som er berørt og hvilke referat som berører disse temaene. Denne oversikten har jeg satt opp i en tabell (se vedlegg 1). Ut fra dette skjemaet, har jeg kategorisert temaene. Fra åtte temaer til fire kategorier og slik fått et utgangspunkt for drøfting. I tillegg til disse kategoriene har jeg sett materialet opp mot diskursen om det kompetente barnet og barnet i en rettighetsdiskurs. Slik har jeg vært interessert i å finne både åpenbare og underliggende forståelsesrammer som styrer hvordan referatene er produsert.

3.4 Forskerrollen

Fokuset i denne studien er hvordan barns uttalelser er fremstilt i samtale med intervjuer, og i neste omgang hvordan dette referatet blir fortolket i beslutningsprosessen. Her forstås selve barnehøringen som den kontekst hvor barnets stemme fortolkes. Og i andre omgang beslutningsprosessen (dommen) der referatet fra barnehøringen fortolkes og sees i sammenheng med andre faktorer.

Det er et forskningsideal at fortolkningen av tekstens betydning skal være minst mulig preget av forskerens forutinntatthet. Like fullt foregår det en fortolkning på bakgrunn av forskers teoretiske forståelse av fenomenene og praktiske erfaring gjennom eget arbeid.

Forskeren må derfor være åpen for sin egen forforståelse og se materialet med et mer åpent sinn. Det blir vesentlig å skille mellom disse utgangspunktene, slik at fortolkningen blir mest mulig transparent for leserne.

Min egen erfaring i forhold til høring av barn, er fra samtaler med barn i forbindelse med foreldrenes konflikter i meklingskonteksten. Denne konteksten er ulik rettskonteksten på to områder: For det første er vår rolle som meklere kun rådgivende for hvilke beslutninger foreldrene tar, og vi innehar ingen maktposisjon til å bestemme vektleggingen av barnets stemme. I meklingskonteksten bringes, etter avtale med barnet, dets uttalelser tilbake til foreldrene og barnet er her prisgitt hvordan foreldrene mottar budskapet og hva de bestemmer skal skje videre. I rettskonteksten vil barnets stemme vektlegges ut fra alder og modenhet og være en av flere faktorer der det tas en avgjørelse gjennom dom om hvordan ordning barnet skal leve med. Her er det andre aktører enn foreldrene som bestemmer.

For det andre har samtalen med barnet i meklingskonteksten ulike formål, fra å samtale om hvordan barnet har det i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd, til eventuelt hvordan barnet tenker seg livet framover med hensyn til bo- og samværssituasjonen. I rettskonteksten

er det et tydeligere mandat der barnet skal uttale seg om bo- og samværsituasjonen. Slik vil disse to kontekstene representere en ulikhet i forhold til om barnesamtalen har et mer terapeutisk formål eller er av mer undersøkende art. Dette betyr ikke at det er klare skillelinjer mellom disse to formålene i disse kontekstene.

I meklinger som i rettssystemet, møter vi høykonfliktsaker. Man vil anta at barnet preges av mange av de samme utfordringene, om de samtaler med en mekler eller om de høres i en rettsprosess. Det er, som nevnt over, konsekvensene av uttalelsene som er ulik. Utfordringen i begge kontekstene er bl.a. den lojaliteten barnet kan ha overfor begge foreldrene, den ”skvisen” konflikten mellom foreldrene skaper for barnet og det eventuelle behovet barnet har for å ivareta en eller begge foreldrene. Disse utfordringene vil kunne prege barns uttalelser og kan skape en usikkerhet med tanke på om barnet er fri til å snakke åpent.

Min utfordring har ut fra dette vært å fristille meg fra mine egne erfaringer for å unngå at jeg ”leter” etter bekreftelser på det jeg selv har erfart som megler. Samtidig har de samme erfaringene gitt meg forutsetninger til å stille relevante spørsmål til det jeg studerer.

3.5 Studiens kvalitet

Forskningssamfunnet er opptatt av at den forskningen som gjøres holder god kvalitet. For å vurdere kvaliteten har man utviklet metoder som ivaretar det man innenfor kvantitativ metode kaller validitet, reliabilitet og generalisering. Kort fortalt handler dette om man har målt det man mener å måle (validitet), og om man har målt dette på en riktig måte (reliabilitet) samt om dette kan gjelde for flere enn det begrensede utvalget man har (generaliserbarhet). Disse metodene har derimot ikke samme relevans når man bruker en kvalitativ tilnærming til data. Thagaard (2006) har derfor foreslått begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet. Disse begrepene fremhever den kvalitative tilnærmingens særpreg som en erstatning for begrepene validitet, reliabilitet og generalisering som benyttes i kvantitative metoder.

3.5.1 Troverdighet

Troverdigheten avhenger av om forskningen utføres på en tillitsvekkende måte, gjennom at forskeren gjør greie for hvordan arbeidet er utført. I denne studien har det vært et mål underveis å gjøre rede for hvilke grep som er tatt, gi et innblikk ved å referere det skriftlige materialet av barns uttalelser og redegjøre for de tolkninger som er gjort.

3.5.2 Bekreftbarhet

Bekreftbarhet eller pålitelighet vil si at gjentatte målinger med samme måleinstrument gir samme resultat og er knyttet til tolkning av det tekstmaterialet som fremkommer i undersøkelsen. Her har målet vært å se problemstillingen opp mot teorier, metoder og data, og på den måten få bekreftet resultatene.

3.5.3 Overførbarhet

Overførbarhet vil være begrenset i en kvalitativ studie som denne da studiens omfang er begrenset. Det vil like fullt være mulig at de funn som framkommer i denne studien kan ha en overførbarhet til andre liknende situasjoner innen rettskonteksten. I tillegg kan det være av interesse å se nærmere om dette også vil ha en overføringsverdi inn i meklingskonteksten. I og med at det er de "samme" barna i de "samme" livssituasjonene som høres begge steder, vil man kunne anta at noe av det denne studien frembringer er relevant også for barn i mekling.

4 ANALYSE

4.1 Innledning

Materialet i denne studien er produsert i en rettskontekst, der barnesamtalen er en del av flere faktorer inn i en beslutningsprosess. Produksjonen av referatene, som her analyseres, er påvirket av både det faglige ståstedet hos intervjuerne, de forventinger de ulike aktørene i rettskonteksten har og de samfunnsmessige makroforhold som styrer hvordan vi skal forholde oss til barn i en rettskontekst. Et referat fra en samtale, og i denne sammenhengen høring av barn, vil aldri avspeile samtalen i sin helhet. Referenten gjør valg ut fra sine forutsetninger og ideer om hva som er vesentlig å referere til beslutningstaker.

Ved første gjennomgang av referatene, ble jeg opptatt av det umiddelbare inntrykket jeg fikk i forhold til hvor ulike referatene framsto, hva de fokuserte på og ikke minst hva som ikke var tematisert. Dette førsteinntrykket er naturlig nok preget av mine egne erfaringer med samtaler med barn og den fagkunnskapen jeg innehar gjennom lesning av litteratur og forskning. Jeg måtte derfor bevisstgjøre mine forutinntatte oppfatninger av materialet og distansere meg fra disse, før jeg gikk i gang med en mer strukturert analyse.

Jeg har valgt en tematisk analyse av dette materialet, der jeg har søkt etter de temaene som fremkommer i referatene. Temaene i referatene fremstår i en juridisk kontekst og vil bl.a. være et uttrykk for rådende diskurser om barn innenfor denne konteksten. Herunder barnet i en rettighetsdiskurs og barnet som en kompetent aktør i beslutningsprosessen.

Som et første steg i analysen, ble referatene kodet. Jeg så etter beskrivende ord og setninger som sier noe om hvordan barnet har blitt hørt, hva barnet har sagt, hva intervjuer har lagt vekt på og hvordan barnet ble fremstilt. Videre har det vært en prosess der jeg har samlet de ulike temaene som har fremstått i materialet. I deler av metodelitteraturen skilles det ikke mellom temaer og kategorier, men begge betegnelsene sorterer innholdet på et overordnet plan. Jeg har likevel valgt å kalle første gjennomgang av innholdet i referatene temaer som er referert fra samtalen. Her har jeg sortert i 8 ulike temaer og laget en tabell over hvilke referater som har berørt temaene (se vedlegg 1). Neste steg har vært en prosess for å samle disse temaene i mer overordnede (her kalt) kategorier. I samsvar med studiens forskningsspørsmål valgte jeg ut fire kategorier som vil bli gjenstand for videre drøfting i oppgaven.

Materialet er sortert i følgende kategorier:

1. Rammene for høring av barn og barnets rettigheter
2. Beskrivelser av barnets relasjoner.
3. Fremstillingen av barnets troverdighet
4. Forholdet mellom barnets uttalelser og dommers bestemmelse av bo og samvær

Før jeg kommer inn på de ulike kategoriene, vil jeg utdype det inntrykket jeg fikk i forhold til hvordan referatene fremsto.

4.2 Referatenes utforming

Det som umiddelbart åpenbarer seg når man leser referatene er hvor ulike de er i sitt uttrykk, både i forhold til lengde, detaljeringsnivå og form. Det ene referatet er knapt en halv side, mens det lengste referatet fyller vel to sider. Det er kun ett referat som informerer om hvor lang tid høringen av barnet har tatt. Det er derfor ikke mulig å vite om hvorvidt referatet er utfyllende for hva det ble samtalt om. Et referat vil aldri avspeile en samtale i sin helhet. Det gjelder både de temaene som det samtales om og i hvilken form det ble samtalt. Uansett vil mye av innholdet i en samtale gå tapt gjennom et kort referat.

Det har vært vanskelig å finne klare fellestrekk for alle referatene vedrørende hvordan de refererer de ulike temaene som berøres. Den ene ytterligheten går ikke inn på verken refleksjoner hos barnet eller detaljer om hverdagen. Den andre ytterligheten beskriver daglige rutiner fra morgen til kveld og detaljerte beskrivelser av boforhold og i tillegg refereres barnets tanker rundt ulike tema. Disse forskjellige referatene gir leser – og i denne sammenhengen spesielt dommer- ulik mulighet til å vurdere hvordan barnet tenker og om dette er adekvate refleksjoner som er avgjørende for beslutningene.

I tillegg til at det er ulike faggrupper og ulike personer som skriver referatene, er barna forskjellige i alder og modenhet med svært forskjellige historier. Dette gir naturlig nok variasjoner med tanke på hva intervjuer fokuserer på i høringen og hvordan det samtales om de ulike temaene. Hvordan dette igjen refereres avhenger av mandatet for høringen, valg som intervjuer tar og hva intervjuer opplever som vesentlig for leser. Siden det ikke har eksistert en mal for hvordan referatene skal utformes, er det opp til intervjuer å vurdere formen på referatet. Det var høsten 2016 – etter at disse referatene var produsert - at DAs veileder ble utgitt.

4.3 Kategori 1: Rammene for høring av barn

I denne kategorien søker jeg å favne de rammene som barnet er hørt innenfor. Det handler både om de fysiske rammene, som høringssted og hvem barnet har samtalt med, samt de mer samtaletekniske rammene som handler om hvordan intervjuer har lagt opp høringen. I tillegg er det informasjon til barnet som er vesentlig for barnets mulighet til å forstå i hvilken kontekst høringen skjer. Disse faktorene har betydning for den totale opplevelsen til barnet som skal høres i viktige tema i dets liv.

4.3.1 Samtalested

Fem av referatene har beskrevet hvor samtalen har funnet sted og det sjette har formuleringer som tilsier at høringen er hjemme hos barnet. I de fire sakene hvor høringen har foregått hjemme eller på skolen/kulturskolen, bor barna geografisk langt unna tingretten. Hva som skyldes valget av høring i barnets hjem kontra på det man kan kalle et nøytralt samtalested, er et valg som er tatt uten at dette kommenteres i referatet. Om det har vært et tema at det å bli hørt hjemme hos den ene forelderen ville legge noen føringer mot å "favorisere" denne forelderen, er dette ikke kommentert i referatene. Og i de to referatene der høringen forgår i barnets hjem, uttaler det ene barnet at det vil bo der høringen finner sted, og det andre barnet vil flytte til den andre forelderen.

4.3.2 Hvem har samtalt med barnet

Som det fremkommer av tabell 1 nedenfor, er det tre faggrupper som har utført høringene; dommere, sakkyndige og en talsperson som er utdannet spesialpedagog.

Det er noen skillelinjer mellom hvordan referatene skrives ut fra hvilken fagbakgrunn de har, men her må det understrekes at dette er et lite materiale og man skal være forsiktig å generalisere for mye. Det antas at det er dommer som har ført referatet i pennen der dommer var sammen med sakkyndig. De referatene som har størst grad av en struktur som gjenkjennes i DAs veileder, er skrevet av dommere. Her er flere av de punktene vedrørende rammer tatt med. De referatene som er ført i pennen av sakkyndige er mer utfyllende i beskrivelser av barnets uttalelser og det som er skrevet av talsperson har lite av strukturelle rammer og beskrivelser av barnets tanker og refleksjoner. Det er mest det siste som gir liten mulighet for leser å vurdere det som står skrevet annet enn å ta til etterretning referentens konklusjoner av hva barnet mener.

Tabell 1. Oversikt over de 6 sakene med tanke på barnets alder, sted for høring og referent

Barnets alder	Hvor har høringen foregått	Hvem har vært tilstede foruten barnet
Gutt 9 år	Barnets skole	Talsperson
Jente 9 år	Kulturskolen	Sakkyndig
Gutt 10 år	Hjemme hos far	Sakkyndig
Gutt 6 år	Hjemme hos far	Sakkyndig
Gutt 6 år	Tingretten	Dommer og sakkyndig
Gutt 5 år	Tingretten	Dommer og sakkyndig

4.3.3 Samtaleform

Ut fra referatenes form og innhold ser det ut til at høringene har hatt en mer intervjuende form med spørsmål og svar. Det betyr nødvendigvis ikke at selve høringen har vært slik referatene fremstår, selve samtalen kan ha foregått i en mer dialogisk tilnærming slik artikkelsamlingen til Barne- og likestillingsdepartementet foreslår ((Gamst & Langballe (2006) og Øvreide (2006)). Siden målet med høringer er å få svar på spørsmål om bo og samvær, kan det anses som naturlig at referatet formuleres ut fra dette. To av referatene har kommentert samtaleformen som illustrerer hvordan høringen er lagt opp.

Gutt 6 år: *”Både den sakkyndige og dommer stiller spørsmål til barnet....”* og

Gutt 5 år: *”Samtalen foregikk slik at de voksne dels stilte spørsmål, lanserte temaer uten å spørre direkte og ved at barnet selv tok initiativ til å fortelle om ulike ting.”*

Begge disse høringene ble utført av dommer og sakkyndig. I de øvrige referatene er det ikke en spesifikk intro til hvordan høringen er gjennomført, men leser blir underveis presentert for hvilke spørsmål som stilles og hvordan barnet har respondert på spørsmålene.

4.3.4 Informasjon om hensikten og konsekvensen av høringen

Det er svært ulikt hvordan referatene berører temaer rundt hensikten med samtalen og hvilken informasjon som er gitt i forhold til retten og ikke plikten til å uttale seg.

Det er kun i ett referat der rett, men ikke plikt til å svare, er referert.

Gutt 6 år: *”Barnet blir forklart hva saken gjelder, og det blir presisert at han godt kan velge å ikke si noe.”* Det er også i dette referatet det innledningsvis beskrives: *”både den sakkyndige og dommer stiller spørsmål til...”*

I denne høringen var dommer tilstede og som jeg antar gjør at den juridiske rammen for høringen er mer merkbar.

Det nærmeste jeg finner i referatene med hensyn til om barnet er gjort kjent med konsekvensen av uttalelsene og hvem som bestemmer, er fra følgende to referater:

Jente 9 år: *”Barnet virker ikke kjent med agenda, og den sakkyndige orienterer om dette.”* og det andre har en litt annen form da det er det minste barnet.

Gutt 5 år: *”barnet vet ikke helt hvorfor han er til denne samtalen. Vi forklarer han at vi skal hjelpe foreldrene med å bestemme hvordan tiden sammen med barnet skal fordeles”.*

Utover disse to eksemplene er det ikke eksplisitt skrevet noe om at barnet er orientert om de juridiske rammene for høringen. Dette innebærer også at referatene ikke har berørt om barnet forstår konsekvensene av sine uttalelser, hvordan deres uttalelser blir håndtert videre eller hva barnet tenker rundt dette.

4.4 Kategori 2: Beskrivelser av barnets relasjoner

Under denne kategorien er det de relasjonene barnet har til sine foreldre, til venner, skole og fritid som beskrives.

4.4.1 Barnets forhold til sine foreldre

I flere av referatene framkommer det utsagn som kan tolkes i retning av hvilken forelder som foretrekkes. Ved gjennomlesningen har jeg merket meg ved følgende tre ord: ”trivsel”, , ”savn” og ”trøst”. Disse ordene synes brukt i et forsøk på å få en forståelse for hvor barnet foretrekker å være. Ordet «trivsel» er her brukt i sammenhengen med å trives sammen sine foreldre. Intervjuer er opptatt av om barnet trives hos mor og/eller far samt om det savner den andre forelderen når de er hos den ene. Det antas at intervjuer oppfatter disse som sentrale elementer i et barns liv. I tillegg uttrykker ett barn behov for omsorg i form av trøst. Kanskje er dette et uttrykk for at en god trøster oppfattes som en god omsorgsforelder. Følgende sitat illustrerer disse ordene:

Gutt 9 år: *"Han trives bedre hos pappa enn hjemme hos mamma."*

Gutt 10 år: *"Han savnet mye sin mor i starten. Han savnet også pappa når han var på reise. Nå er han blitt vant slik at han ikke savner moren sin så mye..."*

Gutt 6 år: *"ja det hendte han ble lei seg noen ganger når han var hos pappa, fordi han savnet mamma. På spørsmål om han savnet pappa når han var hos mamma svarte han bare et kort "nei"."*

Også der hvor barnet signaliserer at det ønsker å være like mye hos begge foreldrene illustreres dette:

Jente 9 år: *"Om hun savner mamma eller pappa når hun er hos den andre kan hun ringe....." og "Om hun trenger trøst får hun det av mamma...og pappa trøster like godt".*

Min tolkning av disse utsagnene slik de er referert, er intervjuers ønske om å vise og eksemplifisere hvordan barnet opplever sitt forhold til foreldrene. Fra et voksenperspektiv kan vi tillegge disse utsagnene en viktig verdi i vurderingen av hvor barnet har det best. Hvorvidt et barn i 5-6-årsalderen forstår den voksnes spørsmål i den betydningen det er tenkt, er vel ikke like opplagt. De eldste barna har en bedre forutsetning for å forstå dette og antageligvis se implikasjonene dette temaet innebærer.

4.4.2 Barnets relasjon til skole, venner og fritidsaktiviteter

Alle referatene viser til samtale omkring hverdagslivet til barnet, men denne sekvensen er fremstilt svært ulikt i referatene. De fleste referatene viser til dette temaet før de kommer inn på spørsmålene om bo- og samværsordning. Det handler om skolegang, venner og fritidsaktiviteter.

I og med at dette er ulikt referert, gir det leser varierende innblikk i hvordan barnet har det. I noen av referatene er det mer utbroderende og detaljrike beskrivelser, og leser får en god oversikt over hva barnet gjør, hvordan det trives på skole og blant venner. I spesielt ett referat får leser innblikk i detaljer i barnets liv, detaljer som viser hvordan barnet bl.a. organiserer hverdagen sin, hvordan livet er på skolen, hva han liker og ikke liker osv.

Gutt 10 år: *"Barnet sier han må stå opp tidlig, kl. 06.30, da han skal ta bussen til skolen.....Hans beste venn X bor rett i nærheten og tar buss sammen med han.....".*
"han trives godt på skolen og liker alle lærerne, spesielt kontaktlærer X...mattelærer er litt streng...han er blitt bedre i matte og det er han glad for." *"Han opplever å ha mange gode venner og nevner..."* og beskriver alle aktiviteter han gjør sammen vennene.

Jente 9 år: *"I dag har hun skolefri, og har vært i bursdag...hun er ikke sikker på hvor gammel han ble. Alle i klassen var der...det var morsomt, men lillesøsteren ødela med å kaste popcorn..."*

Dette andre referatet har også detaljerte beskrivelser, men formulerer beskrivelsene mer med barnets egen måte å uttrykke seg på. Dette gir leser et innblikk i barnets hverdag på en måte som barnet selv formulerer det. Slik vil leser få et større inntrykk av barnets modenhet.

En mer kortfattet beskrivelse av hverdagen er der intervjuer refererer det barnet sier om hvordan det har det bra, hva det trives med, venner osv, uten at referatet går inn i detaljer.

Gutt 6 år: *"...forklarer at han har det greit på skolen og at matematikk er faget han liker best. Lærerne er greie.....Han har mange venner og han lister opp navnene...."*

Gutt 6 år: *"Vi snakker først litt om skolestarten og om innholdet i skoledagene. Der får han frukt".*

Dette siste referatet er noe springende i formen, noe referenten også påpeker med begrunnelse i barnets egne innspill uavhengig av spørsmålene som ble stilt.

En tredje variant er der det i referatet gis kun kort informasjon om hverdagen, satt i sammenheng med fars bosted:

Gutt 9 år: *"Han trives også godt på skolen der han har flere venner og kortere skolevei, og han vil gå på X ungdomsskole når han blir ungdom".*

Utover denne setningen sier ikke referatet mer om hvordan barnet har det på skolen og hjemme.

I de referatene hvor barnets beskrivelser av hverdagen er mer detaljert slik det er illustrert over, har leser anledning til å få en bedre forståelse av hva dette innebærer for barnet. Det åpner også opp for lesers egen vurdering av hva og hvordan livet er bra eller ikke. Slik er det ikke i det påfølgende eksemplet:

Gutt 9 år: *"han trives bedre hos pappa enn hjemme hos mamma."*

Her gis det ingen videre innsikt i hva denne trivselen innebærer, kanskje fordi barnet selv ikke utdypet dette eller at intervjuer ikke spurte. Dette er det eneste referatet som gir lite innblikk i barnets refleksjoner, tanker og formuleringer. Jeg opplever derfor at dette referatet blir mer konkluderende i sin form og gir leser liten mulighet til å få innblikk og forståelse for hvorfor barnet konkluderer slik det gjør.

Det motsatte eksemplet er der barnet uttaler at det vil flytte til mor og hvor intervjuer etterspør hva dette innebærer. Dette er en 6 år gammel gutt og viser til at mor har hund som et svar på at han vil flytte til henne. Intervjuer følger dette opp med: *"Men hvis pappa hadde hatt hund – hvem ville han da helst bodd hos?"* Deretter følger et resonnement hos gutten hvor han likevel ønsker å bo hos mor. Intervjuer går nærmer inn på barnets tanker rundt sine uttalelser, og i dette eksemplet sjekkes det ut om det gjør en forskjell om far også har hatt hund. Slik får intervjuer kontrollert "holdbarheten" til barnets mening. Dette blir et referatet som er mer transparent og vi som lesere gis en mulighet til selv å vurdere hva gutten mener. Dette har også betydning for hvordan man oppfatter barnets ønske om samvær. Dette kommer jeg tilbake til i kategori 3 «Fremstillinger av barnets troverdighet».

4.5 Kategori 3: Fremstillinger av barnets troverdighet

Skal referatet ha gyldighet inn i beslutningsprosessen, må barnets mening fremstilles på en troverdig måte, slik at de ulike aktørene i rettsprosessen kan stole på at barnet gir uttrykk for den ordningen det ønsker. Hva som legges til grunn for at aktørene skal oppfatte barnets uttalelser som troverdig, kan handle om ulike forhold som alder, kognitive evner, formulering og beskrivelser av barnet. Denne kategorien sammenfatter de uttrykkene jeg opplever at referenten søker å gi leser av om barnets uttalelser er adekvate eller ikke, dvs om beskrivelsene er et uttrykk for barnets ønske.

4.5.1 Hvordan gir barnet uttrykk for sine meninger om bosted og samvær

Målet med høringen av barnet, er å få barnets mening om bo- og samværsordningen. Hvordan intervjuer går fram for å få denne informasjonen fra barnet, refereres forskjellig. Som nevnt over er det ett referat som konkluderer barnets mening uten at det gir noe innblikk i barnets refleksjoner. De andre referatene gir i ulik grad innblikk i hva barnet tenker rundt dette, og underbygger barnets mening gjennom å vise til barnets tanker, beskrive hvordan bosituasjonen er osv.

Fire av seks barn ønsker å opprettholde dagens bostedsordning, ett barn vil flytte til den andre forelderen og det 5 år gamle barnet forstod ikke hva det vil si å bo to steder.

Gutt 5 år: "Inntrykket er at han mener det er umulig å bo to steder, for da må han være to personer; han bor et sted, og er på besøk et annet sted."

Alle intervjuerne refererer til direkte spørsmål knyttet til bo- og samværsordningen, bortsett fra den 5 år gamle gutten der samtalen har mer dreid seg omkring hvordan det er å bo hos hver av foreldrene.

I fire av sakene gir referatet et klart inntrykk av at barnet vet hva det vil, dvs at barnet vet selv hvor det vil bo. Disse referatene gir ingen inntrykk av barn som er usikre på hva de ønsker. Uttrykk som: "har tenkt på", "svarer klart", "holdt fast ved", "ønsket veldig" er brukt når barnets stemme er gjengitt. Dette refereres eksempelvis med følgende sitat:

Gutt 10 år: "Det har jeg tenkt på en del, spesielt når jeg hørte du skulle komme å snakke med meg.....Jeg trives godt i huset her og har det bra her" .

Gutt 6 år: "...så svarer han klart at han vil ha det slik som i dag. Han ønsker fortsatt å bo hos moren og han ønsker fortsatt samme samværsordning med faren."

Gutt 6 år: "Selv om det er fint å være hos pappa også, holdt han fast på at det likevel er bedre hos mamma...."

Gutt 9 år: "Barnet var tydelig på at han trivdes veldig godt hos far og at han ønsket veldig å bli boende hos han....." .

I det referatet der barnet viser en mer utilpasshet i forhold til spørsmål om dette, er også hennes uttalelser om hvordan hun ønsker bosituasjonen referert på en måte som viser liten tvil om hva hun vil:

Jente 9 år: *”Barnet sier hun synes dagens ordning med en uke hver hos mamma og pappa er bra, og vil det skal fortsette slik – hun ønsker ikke å endre på noe”.*

Utsagnet til barnet er tydelig, men intervjuer viser til barnets ubehag når dette er tema. Dette ubehaget som intervjuer påpeker, kan tolkes i retning av at barnet har en indre konflikt i forhold til å uttale seg om hvor det vil bo. Slik vil barnets uttalelser som refererer helt tydelig hva barnet vil, likevel gi leser en usikkerhet om det er dette barnet mener. Å velge mellom sine foreldre vil barnet kunne oppleve som illojalt og velger derfor den ”rettferdige” 50/50 delingen. Kanskje har barnet erfaring med at det blir mindre konflikter mellom foreldrene når ordningen er slik. Referatet opplyser ikke om det er presisert overfor barnet at det ikke har plikt til å uttale seg. Så om barnets ubehag handler om at det faktisk ikke ønsker å velge eller om det er dilemmaer som barnet strever med, framkommer ikke av referatet.

Selv om referatene i hovedsak gir leser en forståelse av at barna har uttrykt seg klart om bostedsordningen, er det ikke tematisert om det er eventuelle dilemmaer knyttet til å uttale seg om dette. Eksempelvis dilemmaer som å velge mellom to foreldre og ev om dette gir barnet noen negative konsekvenser i forhold til foreldrene. Hvilke følger barnets uttalelser får i forhold til sine nære omsorgspersoner er ikke tematisert. Dette kan skyldes at barnet framsto som overbevisende i sine uttalelser til intervjuer og at intervjuer ikke opplevde det som relevant å etterspørre hva som ev kunne være vanskelig.

4.5.2 Hvordan skildres barnet

I alle referatene beskrives det hvordan intervjuer har opplevd barnet. I fire av dem oppleves barnet som komfortabel med høringssituasjonen. Her gis det ingen inntrykk av at temaene som det ble samtalt om var vanskelig for barnet å forholde seg til. De beskrives som:

*”...pratsom og tillitsfull, ønsket å formidle sitt syn på saken”, ”...forberedt til samtalen”
 ”Han forklarer seg greit.” ”...gjorde godt rede for seg og svarte adekvat på spørsmål.”,
 ”...virket reflektert og han viste ikke tydelige tegn på at han synes samtalen var ubehagelig for han.”, ”...vandret fram og tilbake i sine refleksjoner...”.*

Det er brukt ord som blid, åpen og imøtekommende. Slik barna over er framstilt, opplever jeg som leser at disse barna har uttalt seg i en trygg og god samtalsituasjon. Barna fremstilles også som trygge til å si sin mening, at de ikke er manipulert av voksne og at leser derfor oppfatter barnets uttalelser som troverdige og vektige meninger inn i beslutningen.

To av referatene gir et annet inntrykk enn de som er beskrevet over.

I det ene av referatene oppleves barnet som utilpass når det samtales om spørsmål rundt bo og samvær. Dette ubehaget hos barnet beskrives slik: *"..anspent og fikler nervøst med neglene, men gir grei blikk-kontakt og sitter nokså rolig..."* *"...er tydelig utilpass når samtalen kommer inn på spørsmålene om bosted og samvær."* *"gir dårlig rede for seg...beskrivelsene oppleves nokså fattige."* Som jeg har kommentert over, kan dette ubehaget hos barnet skape en usikkerhet om dets uttrykk om samværsordning om barnet klarer å uttrykke sine meninger. All den tid det ikke er utforsket mer hva dette ubehaget er, blir det vanskelig å tolke dette i en klar retning.

Et siste referat beskriver både i innledningen og avslutningsvis barnets manglende interesse for å samtale med intervjuer. Avslutningsvis refereres det: *"..han var nokså mutt og svarte kort og utydelig..."* *"...tødde mer opp og ble mer villig til å svare skikkelig"* *"...svarte halvhjertet, atspredt og kortfattet..."* *"Til slutt ville han ikke forstyrres mer av mine spørsmål og sa tydelig fra om at jeg skulle "ti still"."*

Her oppleves intervjuers beskrivelser som et uttrykk for barnets uvilje mot å være i en slik samtalsituasjon. Hvorvidt barnet har kunnskap om at det ikke trenger å uttale seg er ikke tematisert, og det er mulig dette barnet er "påtvunget" denne samtalen. Like fullt synes det som intervjuer har fått den informasjonen som var formålet med samtalen. Her er barnets refleksjoner over det å bo hos mor eller far brukt for å underbygge konklusjonen.

4.5.3 Å samtale alene med barnet

Med tanke på hvem som har vært tilstede under høringen, kommer dette fram på to måter. I fire av referatene er det poengtert at foreldrene forlater rommet. I de siste to referatene gis et klart inntrykk av at intervjuer snakker alene med barnet da de ikke viser til at det er flere i rommet. Dette gjelder også der intervjuet har foregått i barnets hjem.

Gutt 10 år: *"Far forlater huset i det samtalen starter, slik at det bare er u.t. og barnet tilstede"* .

Selv om det ikke er gitt noen årsak til at barnet skal samtale med intervjuer uten omsorgspersoner til stede, virker dette å være viktig i barnehøringen. Det kan være at ideen om barnet som uhildet, mindre sårbar for påvirkning og lojalitet, blir mindre dersom barnet samtaler alene uten omsorgspersoner til stede. Jeg har valgt å sette fokus på dette temaet, fordi det er sider ved dette som kan ha betydning for barnet sin mulighet til å si sin mening. Dette temaet reises i to av dommene i forbindelse med barnets troverdighet. Dette kommer jeg tilbake til under ” Forholdet mellom barnets uttalelser og dommers bestemmelse av bo og samvær” samt i drøftingen.

4.6 Kategori 4: Forholdet mellom barnets ønske og dommers bestemmelse av samvær

Her har jeg sett i selve domsavsigelsen etter hvordan barnets uttalelser er referert. Og om dommen sier noe om vektleggingen av barnets ønsker opp mot andre faktorer.

4.6.1 Hvordan refereres barnets stemme i dommen?

I alle de seks dommene vises det til uttalelser barnet har gitt og som er gjengitt i referatet. Hvordan barnets stemme gjengis er ulikt fra direkte sitat til mer sammendrag av barnets mening. I tillegg til de skriftlige referatene møter intervjuer til hovedforhandling og eventuelt refererer muntlig fra høringen av barnet (tingretten, 2017). I fem av seks dommer er det ingen muntlige uttalelser fra intervjuer som er referert i dommen. I den siste saken er det vist til nye opplysninger utover referatet, uttalelser gitt til intervjuer og som ble formidlet muntlig i rettsmøtet.

Gutt 9 år: ”Retten viser til barnets egen beskrivelse av at mor kan være sint, jf. samtalen med sakkyndig”. ”Sakkyndig” er her talsperson.

I alle dommene er det vist til hvordan retten har forholdt seg til barnets uttalelse. Men det er ulikt vektlagt og med ulike faktorer som er tatt inn i vurderingen. Hvordan referatet er tatt inn i de ulike dommene er også forskjellig, sannsynligvis avhengig av ulike faktorer i saken, også faktorer denne oppgaven ikke har grunnlag for å si noe om.

4.6.2 Vektlegging av barnets uttalelser

Barnets alder og modenhet er en av faktorene som er vurdert opp mot det barnet sier i fire av sakene. Det yngste barnet i materialet, en 5- åring, har vanskelig for å forstå ordningen med å

bo to steder. Siden gutten ikke har sagt noe definitivt, viser rettens vurdering til at gutten synes å være fornøyd med dagens ordning.

Gutt 5 år: *"En slik ordning er ikke i strid med det barnet har uttalt i sakens anledning. Han har riktignok ingen klar uttalt mening om dette, noe som ikke kan påregnes gitt hans alder og utvikling per i dag, men retten satt likevel igjen med et inntrykk av at gutten i det alt vesentlige lever godt med ordningen som er".*

I denne saken ble utfallet av dommen i samsvar med slik intervjuerne vurderte barnets mening. Dommer var i denne saken tilstede under høringen. Det samme gjelder neste eksempel:

Gutt 6 år: *"Slik retten vurderer barnets uttalelser også sett ut fra hans alder, foreligger det ikke et klart og bestemt ønske fra hans side vedrørende hvor han vil bo fast. Retten mener følgelig at barnets uttalelser isolert sett ikke er å anse som særlig grunn til å endre rettsforliket om fast bosted".*

I to andre saker der barna er ni og ti år, viser dommen tydelig til barnets uttalelser og legger vekt på det barnet har uttalt.

Gutt 9 år: *"Barnet fylte 9 år i april i år. Han har fremstått så vidt tydelig overfor den sakkyndige at retten velger å legge relativt stor vekt på barnets syn på saken om fast bosted".*

Gutt 10 år: *"Det skal etter rettens syn mye til for å endre bosted mot hans uttrykte ønske", "på spørsmål om hvor han tenker det er best å bo, hos mamma eller pappa, gir han selv klart uttrykk for at han ønsker....barnet er 10 år og aldersadekvat"*

Barnets ønsker er i tråd med de andre faktorene som var avgjørende for utfallet i saken. Det blir derfor vanskelig å si klart i hvor stor grad barnets ønsker har betydning for saken. Men det forsterker i alle fall beslutningen til dommer. Videre er det en vurdering av samværet i det tredje eksemplet, der barnet har uttalt seg om hvordan det ønsker at samværet skal foregå. Her vektlegges barnets stemme mer enn fars krav om tilsyn under samvær med begrunnelse i barnets alder og modenhet. Med hensyn til hva vurderingen av vektlegging betyr så synes den likt i begge disse dommene. Det kommer ikke fram noen vektlegging utover at barnets ønsker også her samsvarer med de andre faktorene som ligger til grunn for beslutningen.

I saken der barnets ønsker *ikke* samsvarer med dommen, har barnet uttalt at det ikke ønsker en endring av samværsordning som er en 50/50 deling mellom foreldrene. Det er i denne saken at barnet har vist en tydelig utilpasshet når dette temaet er berørt i samtalen. I dommen vektlegges andre faktorer mer enn barnets ønsker og retten velger en skjevfordeling på tross av barnets ønske om 50/50 ordning. I begrunnelsen til dommer legges det på en fortolkning av barnets uttalelser, der ønske om 50/50 blir til å ønske jevn kontakt med foreldrene og at barnet er lojal overfor begge.

Jente 9 år, sak 4: "Retten betviler ikke at barnet er klar over konflikten og at dette påvirker henne i betydelig grad." I samtale med den sakkyndige har barnet sagt at hun ønsker at dagens ordning skal fortsette. Retten antar at dette innebærer at hun ønsker jevn kontakt med begge, og at det er vanskelig for henne å foreta et valg mellom foreldrene. Hun er lojal overfor begge"

Slik retten viser til barnets ubehag som et uttrykk for lojalitet, er dette en tolkning som kan være dekkende for det barnet strever med, men som ikke er sjekket ut eller vurdert av intervjuer. Hvorvidt dette ubehaget handler om andre utfordringer som barnet har i forbindelse med å velge mellom foreldrene forblir ubesvart.

Den siste dommen refererer konklusjonen til barnet uten at barnets uttalelser vurderes eller vektlegges i forhold til andre faktorer. Barnets uttalelser er i tråd med dommens avgjørelse.

4.6.3 Rettens innstilling til å samtale med barn alene

Å høre barn alene uten nære omsorgspersoner tilstede, er ikke kommentert eller problematisert i noen av referatene. I forbindelse med at en forelder stilte spørsmål til hvor reelt barnets mening er, all den tid barnet er hørt hjemme hos bostedsforelder, ble følgende kommentert i dommen:

Gutt 10 år: "Retten anser ikke dette som tvilsomt. I følge sakkyndig ble samtalen gjennomført uten far tilstede. Gutten var reflektert og begrunnet sitt svar på en god og naturlig måte."

Også i saken hvor en talsperson var intervjuer er temaet å samtale alene med barnet kommentert. Her er også intervjuers kompetanse lagt til grunn som en forsikring for at barnet har uttalt seg riktig:

Gutt 9 år: "Retten har ikke grunn til å tro at barnet har uttalt seg uriktig til den sakkyndige. Den sakkyndig er spesialpedagog og har gjennom sin utdanning og arbeid som lærer, lang trening i å snakke med barn." "Samtalen med barnet er også gjennomført uten at far var tilstede"

Gjennomgående i alle høringene har barnet vært alene med intervjuer uten at det som nevnt ikke har vært tematisert. Det er kun i disse to dommene at dette er kommentert og da som en av flere begrunner for at barnet har uttrykt seg riktig selv om at høringen har foregått i hjemmemiljøet. I tillegg vises det til intervjuers faglige kompetanse og slik avvises innvendingen mot en svekket tro på barnets uttalelser.

5. DRØFTING

I dette kapitlet diskuteres funnene som er presentert foran, i lys av det teoretiske ståstedet for denne studien. Drøftingen vil dreie rundt forskningsspørsmålene: 1) Hvordan fremstilles barns uttalelser i en rettslig høring? og 2) Hvilke forståelsesrammer preger referatene? Det tredje forskningsspørsmålet; hvordan gjenspeiles barnets uttalelser i selve dommen?, vil flettes inn under de to første. Drøftingen vil være forholdsvis uavhengig av kategoriene har funnene er delt inn i, men funnene vil bli knyttet opp mot de aktuelle temaene.

Utgangspunktet for denne studien har vært å se på referater fra høringer av barn i foreldretvistsaker som har gått til hovedforhandling. En høring i denne sammenhengen handler om å få kunnskap om barnets mening om hvor barnet vil bo og ha samvær med sine foreldre. Målet med studien har vært å se hvordan barns uttalelser er fremstilt og brukt i beslutningsprosessen. Funnene fra studien kan sammenfattes slik: Referatene har en utforming som er tilpasset en rettslig kontekst og høringene er skrevet ut fra en forståelsesramme (diskurs) hvor «Det kompetente barnet» er rådende samtidig som «Det sårbare barnet» ikke er ubetydelig. Intervjuerne har hatt et mandat der barnet skal uttale seg om bo- og samværsønsker. Alle referatene har gitt svar på mandatet, dvs at de har fått og formidlet barnets ønsker. Videre blir barn framstilt som troverdige under visse forutsetninger. Særlig er dette knyttet til at barnets foreldre ikke er tilstede ved høringen. Når det gjelder rettigheter, så kan det ifølge referatene se ut til at barn i hovedsak ikke blir informert om sine rettigheter og hvilke konsekvenser uttalelsen deres kan få. Slik det også synes fraværende hvordan foreldrenes konflikt påvirker barna. Til sist viser referatene at høringen er fylt av det man kan kalle ”smalltalk”, hvis funksjon er en kilde til informasjon om barnet samt å skape en trygg samtalsituasjon.

Materialet fra 2016 som ble oversendt fra tingretten, var både mindre i antall saker og representert med yngre barn enn forventet. Begge deler kan tyde på at de eldre barna som i større grad kan både uttale seg og skal ha større innflytelse over avgjørelsen, blir avgjort på lavere nivå, gjerne i Konflikt og forsoning og som rettsforlik mellom foreldrene.

5.1 Fremstilling av barns uttalelser i en rettslig høringsprosess

I drøftingen av dette forskningsspørsmålet vil både formen referatene er skrevet i og hvordan barns uttalelser fremstilles, bli belyst. Når det gjelder form menes det den intervjuformen som

blir brukt for å fremstille barns uttalelser, og den stilen de ulike intervjuerne representerer. Intervjuformen eller også kalt genren, som er den betegnelsen som diskursteorien bruker, gjenspeiler spesielle karakteristikk som gjenkjennes i alle referatene, og stilen er den måten intervjuer formulerer seg i referatet. Videre gis en drøfting av hvordan barnet blir fremstilt i forhold til troverdighet, noe som også har betydning for bruken av referatet i beslutningsprosessen (forholdet mellom høring og dom). Til sist belyses fremstilling av de relasjonene barnet har til sine foreldre og dets omgivelser, særlig med tanke på nytteverdien for beslutningstakers vurdering av barnets beste.

5.1.1. Intervjuform

Her har målet vært å se på hvilken form referatene har, og om disse har spesielle karakteristikk som gjenkjennes i alle referatene. De referatene fra barnehøringene som her foreligger, framstår i hovedsak å ha en *intervjuende form* med spørsmål og svar. Dette gjelder både i forhold til spørsmålene som er knyttet til målet med høringen og de temaene det samtales rundt for å nå dette målet. Dette er likevel ikke entydig slik det presiseres i et av referatene, der barnet har kommet med sine egne innspill i tillegg til intervjuernes spørsmål. I referatet fra det minste barnet ble det poengtert at barnet kom med sine egne innspill i tillegg til svar på spørsmål fra intervjuer. En intervjuform med spørsmål og svar er problematisert i de fagartikler som er utgitt med tanke på nettopp høring av barn (Øvreeide 2006, Langballe & Gamst 2006, BFD 2004 & DA 2016). Hvis målet med høringen er å få tilstrekkelig og korrekt informasjon fra barnet, vil denne samtaleformen være mindre hensiktsmessig enn en dialogisk samtaleform. Dette gjelder spesielt de minste barna. Slik det påpekes i Folkehelseinstituttets rapport (Nilsen et al., 2012:2), vil en intervjuende form understreke maktforholdet mellom barn og intervjuer. Denne type samtaleform blir styrt av den voksnes innspill og barnet ledes inn i den voksnes tankeverden. Barnet vil kunne bli mer opptatt av å tilfredsstille intervjuer, og svare riktig på spørsmålene enn å gi uttrykk for sine ønsker. De frie assosiasjonene til barnet kan da utebli og kan føre til mindre informasjon fra barnet. Dette står i en viss kontrast til den dialogiske samtalen, der den voksne hjelper barnet til å uttrykke erfaringer, opplevelser og perspektiv og slik kunne utjevne maktforholdet, gi rom for barnets egne innspill, assosiasjoner og refleksjoner, og dermed gi et større innblikk i hvordan barnet har det og hva det ønsker (Gamst 2015 & Øvreeide 2014).

I og med at disse høringene er utført i all hovedsak av fagfolk som er trent i å snakke med barn, må man anta at utfordringer knyttet til hvordan man får fram barnets mening er

reflektert over og tatt hensyn til. Men hvis den spørrende intervjuformen har vært dominerende gjennom høringen, som referatene kan gi inntrykk av, vil det kunne stilles spørsmål til om barnet har hatt optimale forhold med tanke på målet med høringen. Hvis barnet ikke har hatt optimale forhold, kan dette ha en negativ konsekvens i form av at barnets uttalelser blir mangelfulle eller ikke i samsvar med barnets mening. Hvordan samtalen ble gjennomført trenger ikke nødvendigvis å gjenspeiles i referatet. Intervjuer kan ha tilrettelagt samtalen slik at den er tilpasset barnets alder og modenhet og ivaretatt barnets behov i samtalen for å få fram barnets mening. Når referatet skrives vil samtalen struktureres ut fra hva intervjuer opplever som vesentlig for beslutningstaker og tilpasses det mandatet som er å få svar på spørsmål om bo- og samværsspørsmål. Selve samtalen kan slik være av en mer terapeutisk art i form av refleksjoner rundt hva som er bra for barnet, mens referatets formuleringer tilpasses mer mandatet for høringen og slik rendyrke undersøkelsen av hva barnet ønsker.

5.1.2. Stil

Stil er også et element inn i hvordan høringen av barnet tilrettelegges for å ivareta barnets rettigheter og behov. Både faglig og personlig identitet gir måter å utføre sitt arbeid på, både under selve høringen av barnet og i neste omgang hvilken uttryksform som benyttes i referatskrivingen. Her har jeg valgt å omtale intervjuerne med den grunnutdanningen de har i og med at deres faglige ståsted antas å ha betydning for hva man vektlegger. Som poengtert i analysekapitlet består datamateriale av kun seks referater fra barnehøringer, og man skal være forsiktig med å generalisere ut fra et så begrenset materiale. Det blir derfor mer antagelser over de ulike intervjuernes særpreg. Som det kommer fram i materialet, er det en tendens mot at jurister har en mer formell referatstil med flere av de faktorer som veilederen til Domstolsadministrasjonen foreslår. Psykologene har lagt større vekt på detaljerte beskrivelser av barnets uttalelser. Her gis det innblikk i hverdagen til barnet, som gir lesere et innblikk i hvordan barnet tenker rundt ulike spørsmål. De formelle temaene rundt rett, men ikke plikt til å uttale seg, er derimot ikke tematisert. Spesialpedagogen har ikke vektlagt verken formaliteter eller barnets refleksjoner. Slik gir referatene form ulikt innblikk i hva barnet tenker, og med det ulik mulighet til for egen del å vurdere "holdbarheten" av det som refereres. Der dommer selv har vært tilstede ved barnehøringen, vil kunnskap om barnet utover selve referatet følge inn i domsavgjørelsen. I de referatene der barnets stemme er referert detaljert, vil dommer kunne gjøre egne vurderinger av barnets tanker. Det problematiske er der ingen av disse faktorene er ivaretatt, og dommer må forholde seg til den

konklusjonen som foreligger, uten selv å kunne vurdere innholdet i referatet. I og med at intervjuer selv møter til rettsmøte, vil eventuelt manglende informasjon kunne kompenseres muntlig. Noe som også var tilfelle i den ene saken der intervjuer kom med nye opplysninger om mor.

5.1.3. Barn som troverdige informanter

Et gjennomgående funn var at alle referatene beskrev barnet eller brukte ord i referatet som har med troverdighet og pålitelighet å gjøre. Som Gamst & Langballe (2006) påpeker i veilederen, vet man at barns pålitelighet i første omgang handler om at barn holder tilbake informasjon enn at det dikter opp og fabrikkerer. Som vist til under avsnittet om intervjuenes form, handler barns korrekte informasjon mer om samtaleformen enn barnets modenhet. Troverdighet er et spørsmål om man opplever autensitet i barnets uttrykk, at barnet snakker ut fra frihet og barnets subjekt plass i relasjonen til samtaleleder (Øvreeide, 2006).

Ved gjennomlesning av dette materialet sitter jeg som leser igjen med inntrykket av at barna har sagt sin oppriktige mening til intervjuer. Denne opplevelsen bygger på flere ulike faktorer. Først og fremst er det beskrivelsene av barna om hvordan intervjuer har opplevd dem. Bruk av ord som "blid", "åpen" og "imøtekommende" underbygger lesers opplevelse av at dette har vært en god og trygg situasjon for barnet, og slik lagt grunnlag for korrekt informasjon. Der intervjuer beskriver barnet som "reflektert" og "å gjøre godt rede for seg", gir det en trygghet om at intervjuer har sjekket ut med barnet de tanker barnet måtte ha rundt temaet bosted og samvær. Også i den høringen der barnet er opplevd som utilpass når intervjuer berører dette temaet, oppleves intervjuers referering av samtalen som troverdig – nettopp fordi leser får innblikk i barnets vegring. Når jeg likevel har valgt å sette fokus på det troverdige barnet, er det fordi dette *ikke* er tematisert av intervjuerne. Som leser oppleves det som implisitt at med bakgrunn i intervjuers beskrivelser av barnet, så er barnet troverdig. Sitat som: *"...virket reflektert og han viste ikke tydelige tegn på at han synes samtalen var ubehagelig for han."* og *"...vandret fram og tilbake i sine refleksjoner..."* underbygger opplevelsen av at dette er barn som er trygge i samtalsituasjonen og gjennomtenkte i sine uttalelser. Det som ikke er tematisert er hvorvidt barnets framstilling avspeiler eventuelle andre hensyn som barnet kan ta, enn ivaretagelsen av seg selv. Herunder om det er dilemmaer i barnets liv som blir tildekket av et ytre "blid og imøtekommende". Barnet kan være opptatt av å oppføre seg etter forventningene det har overfor en intervjuer som sitter i en maktposisjon, eller ved å opptre positivt så kan barnet ha en forventning om færre ubehagelige spørsmål. Barnets mulige

opplevelse av skyld og ansvar overfor foreldrene der beslutningen bygger på barnets uttalelser, er ikke tematisert overfor barnet og den avhengighet barnet har av sine omsorgspersoner er det ikke reflektert over.

Implisitt vurderes barnets troverdighet på samme måte i både høringen og dommen. Når referatet fra barnets uttalelser bringes inn i domsavsigelsen, blir noen av de samme beskrivelsene av barnet referert. Slik underbygges referatets beskrivelser og forsterkes ytterligere i dommen. Hvis barnet har hatt som agenda for eksempel å beskytte en av foreldrene, er dette ikke framkommet i referatene. I vurderingen av hva som er best for barnet, vil derimot slike temaer kunne avdekkes gjennom andre faktorer som er med når avgjørelsen skal tas.

5.1.4. Alenesamtale betyr troverdighet

En forståelsesramme som ligger implisitt i både høringskonteksten og i domsavsigelsen, er at dersom man snakker med barn alene, dvs uten at foreldrene er til stede, så får man korrekt informasjon fra barnet. I vår ideologi om det autonome individ, kan det synes som individet, og i denne sammenhengen barnet, har en indre kjerne av sannhet og mening, og at målet er å finne fram til denne sannheten. I en diskursiv verden stilles det spørsmålsteget til en slik sannhet. Vi som individ er desentrert og en del av relasjoner. Slik vil barnets mening være relativ ut fra dets relasjon til sine omsorgspersoner, og barnets mening er derfor avhengig av hvordan dette håndteres av de barnet er avhengig av. Like fullt foregår all høring alene med barnet uten omsorgspersoner tilstede. Som Øvreeide (2006) poengterer, har ikke barnet i en slik situasjon anledning til å ”forhandle” med sine omsorgspersoner om hva som er akseptabelt. Kanskje kan en konsekvens av dette være at barnet ikke tør uttrykke sine tanker med fare for de reaksjoner som kommer fra foreldre i etterkant? Dette er ikke tematisert eller problematisert i noen av referatene. Den underliggende tanken i referatene virker å være at det eneste riktige er å høre barn uten foreldre tilstede. I rettskonteksten blir betydningen av dette underbygget av kommentarer i to av dommene, der det nettopp refereres til at barnet har uttalt seg riktig, siden ingen av foreldrene har vært tilstede. ”Å samtale med barn alene betyr korrekt informasjon” synes derfor som en implisitt felles forståelse både i høringskonteksten og beslutningsprosessen, både hos intervjuerne og hos dommerne. Som igjen impliserer at når foreldre ikke er tilstede vil foreldrene ikke påvirke barnets uttalelser. Dette impliserer også en forståelse av at de eventuelle dilemmaer som barnet bærer med seg, forsvinner når ikke barnets foreldre er tilstede.

5.1.5. Barnets relasjoner til sine omgivelser

Først og fremst er det barnets relasjon til sine foreldre som ofte blir tillagt størst betydning for vurderingen av hva som er det beste for barnet. Slik det er fremstilt i referatene synes det som om intervjuer har vært på søken etter hvilken tilknytning barnet har til sine foreldre. Det er her ord som ”trivsel”, ”savn” og ”trøst” som fungerer som beskrivelser av denne relasjonen. Disse utsagnene kan tolkes i retning av hvilken forelder som foretrekkes, uten at referatet viser til noen direkte slik tolkning. Likevel er ordene av en slik art at det er lett å oppfatte dem som sentrale uttrykk for hvordan barnet har det sammen med sine nærmeste. Ut fra et voksenperspektiv er det derfor mulig å tillegge disse utsagnene en viktig verdi i vurderingen av hvor barnet har det best. Hvorvidt et barn i fem-seksårsalderen forstår den voksnes spørsmål i den betydningen det er tenkt, er vel ikke like opplagt. De eldste barna har en bedre forutsetning for å forstå dette og antageligvis se implikasjonene dette temaet innebærer slik det beskrives i Piagets stadieteori (Nilsen et al, 2012:2).

Et annet tema som er knyttet opp mot barnets relasjon til sine foreldre, er hvordan det er for barnet å uttale seg i spørsmål der temaet handler om barnet selv i foreldres konflikt. Det kan være vanskelig for barn å uttrykke seg i en slik situasjon. Som bl.a. Øvreeide (2006) påpeker kan barn komme i et krysspress og en lojalitetskonflikt mellom foreldrene, og barnet kan føle seg presset til å si noe eller de kan selv påta seg ansvar for en løsning. Dette av omsorg for foreldrene eller for å dempe konfliktnivået mellom dem. Barnets eventuelle opplevelse av dette eller fraværet av det, er ikke tematisert i referatene, og det antas at det derfor ikke er berørt i samtalen. Dette kan bety at intervjuer opplever barnet som fri for slike dilemmaer, eller at det ligger implisitt i konflikten at foreldre trenger hjelp fra rettsapparatet, og at barnet stoler på at dette ivaretas av andre. Bortsett fra i det ene referatet, fremkommer det ingenting som tyder på at barnet opplever det å uttale seg som vanskelig. Dette kan være en riktig tolkning, og det er viktig å understreke at ingenting i dette materialet tyder på at sakene involverer vold og overgrep.

Når intervjuerne innledningsvis bruker tid til å samtale om barnets hverdag, antas dette å ha to funksjoner. For det første skaper det en relasjon mellom intervjuer og barnet. Intervjuer får anledning til å snakke med barnet om mer ”ufarlige” tema. Slik blir de bedre kjent med hverandre og lager en trygg samtalsituasjon. Barnets behov for å bli trygget i situasjonen blir ivaretatt. Dette synes gjennomgående hos alle intervjuerne, selv om referatene fra hverdagsbeskrivelsene er svært ulikt. I tillegg til å skape en god og trygg samtalsituasjon gir

denne delen av samtalen informasjon om hvordan barnet har det i forhold til sine relasjoner i sitt hjemmemiljøet. En informasjon som er nyttig for beslutningstaker. Denne delen av samtalen ligner mer på en terapeutisk samtale uten at intervjuer forlater den juridiske konteksten. Hvorvidt denne informasjonen har betydning for dommerens beslutninger, er det vanskelig å si noe om da dette ikke gjenspeiles i dommen. Dommen refererer det barnet sier om hvor det vil bo, men gir ingen informasjon om bakgrunnen for barnets ønsker.

5.2. Forståelsesrammer som preger referatene

5.2.1. Barnet i en rettighetsdiskurs

Slik barn er vurdert i dagens samfunn betraktes de som et selvstendig individ med sine selvstendige rettigheter. Dette i motsetning til tidligere hvor barn var en del av en familie uten egne rettigheter. I dag blir barn vurdert som et eget rettssubjekt i en rettighetsdiskurs. Dette gir barn en mulighet til å påvirke beslutninger som skal tas i deres liv. Selv om de ikke skal bestemme, så skal de høres. Dette gjelder barn helt ned i 7-årsalder og yngre hvis de er modne for det. Dette reiser refleksjoner rundt barns kompetanse til å uttale seg: Hva kreves av barnet, hva kreves av intervjuer, og hvordan brukes uttalelsene sett opp mot barnets modenhet og kompetanse? For å komme i rette med disse spørsmålene, er det satt opp rammer for samtalen med barn: Intervjuer må innledningsvis klargjøre samtalsens formål, hvilken rolle både barnet og den voksne har og hvordan samtalen skal gjennomføres (Ask & Kjeldsen, 2015:4). Som tidligere nevnt er det flere måter et barn kan høres i en rettsprosess. Barnet kan høres ved at dommeren har en samtale med barnet på sitt kontor, dommeren kan la seg bistå av sakkyndig eller annen egnet person, eller la en sakkyndig ha samtaler med barnet alene jf. barneloven § 61 første ledd nr. 4. Det kan også oppnevnes en sakkyndig med mandat (eller delmandat til) å klargjøre barnets eventuelle synspunkter (BFD, 2004). Men skal barn ha mest mulig optimale forhold for å kunne uttale seg i en høringskontekst, krever det god kompetanse fra de voksne som samtaler med barnet. Den voksnes kjennskap til ulike samtaleteknikker er viktig (se også avsnittet om intervjuenes form). I tillegg er det viktig med kunnskap om barns sosiale, kognitive og verbale utvikling, relasjonelle erfaring, påvirkelighet og psykologiske prosesser (Nilsen et al, 2012:2). Referatene gir ingen informasjon om hvilken kompetanse intervjuer har, men den ene dommen kommenterer intervjuers kompetanse som tilstrekkelig i forbindelse med at det ble stilt spørsmål til om barnet var intervjuet under riktige forhold.

Barneombudet (2012) har uttalt seg om de føringene som ligger til grunn for høring av barn. Her stiller Barneombudet særlig spørsmål til praksisen om å snakke med barn kun en gang.

En ideell samtalsituasjon kan være vanskelig å oppnå all den tid barnet har kun en samtale med intervjuer. Som det påpekes i Barneombudets bekymring har barn uttalt at det er vanskelig å få tillit til den voksne ved kun en samtale. Hvis barnet skal føle seg trygg til å uttale seg i vanskelig spørsmål i foreldres konflikt, ville det kunne være mer nyttig å treffe barnet flere ganger. Det kan være vanskelig for barn å få fram alle de aspekter de har behov for å snakke om i første samtale. Barn vil også ha med seg tidligere erfaringer i forhold til det å snakke med voksne om sin situasjon. Foreldre som har valgt å gå rettens vei for å få avgjort bo- og samværsspørsmål, har alltid vært innom meklingskonteksten. Der har barnet også blitt invitert inn, hvis foreldrene har ønsket dette. Hvis barnet har uttalt seg i denne konteksten om hva det ønsker i forhold til bo og samvær, og foreldrene ikke kom til noen løsning på spørsmålet om ordning, kan barnet sitte igjen med den erfaringen at dets uttalelser ikke har noen betydning. Ikke alle barn er hørt i meklingskonteksten, da noen foreldre er innom meklingskonteksten kun for å få en meklingsattest som inngangsbillett til retten, og avventer derfor høringen av barnet til rettskonteksten.

I tillegg til den voksnes kompetanse, vil barnets kompetanse for å kunne uttale seg om bo- og samværsordning variere ut fra alder og modenhet. Og her er det nettopp modenheten som kan være svært forskjellig innenfor samme aldersgruppe. Slik barna fremstilles i referatene er det en tydelig forskjell på femåringen som ikke forsto konseptet med å bo to steder mot den ene seksåringen som kunne opplyse intervjuer om antall dager hos mor og hos far, og i tillegg uttrykke et ønske om at mor skal bestemme i forbindelse med foreldreansvarsspørsmål. Det samme avspeiles i to av de eldste barna, der den ene gutten hadde klare synspunkter og gav reflekterte svar i forhold til de spørsmål som ble stilt om bo og samvær. Dette barnet gav begrunnelser som tydelig var gjennomtenkte. Jenta i samme aldersgruppe ble fremstilt som fattig i sine beskrivelser, og mer vegrende i forhold til å uttale seg om de samme spørsmålene. Man skal selvfølgelig være forsiktig med å tolke vegringen som et uttrykk for umodenhet, da dette kan være mer et uttrykk for dilemmaer som barnet har og som referatet ikke sier noe om. Men slik intervjuer framstilte barnets uttalelser sitter man igjen med det inntrykket at denne niåringen kanskje er litt umoden i forhold til sin alder. Intervjuerne reflekterer ikke over barnas kompetanse til å uttale seg i referatene, bortsett fra i den ene med den fem år gamle gutten. Men dette avspeiles i dommen, der de minste barnas uttalelser ikke blir vektlagt i like stor grad som de eldste barnas uttalelser. Det betyr at dommer vurderer barn i fem-seksårsalder som mindre kompetent til å uttale seg enn de eldste barna.

Utover det å vurdere barnets kompetanse er det også de forutsetninger vi legger til grunn når barn uttaler seg. I en rettighetsdiskurs vil det være en fare for at barn blir vurdert til å kunne uttale seg om sin situasjon på et selvstendig grunnlag, om lag slik forventningen er til voksne. Vi står altså i fare for å ansvarliggjøre barn på samme måte som vi ansvarliggjør voksne. Utfordringen er at barn i større grad enn voksne er avhengig av sine nære omsorgspersoner og derfor ikke fristilt til å uttale seg uten å ha en forankring i de voksnes oppfatning av saken. Men i rettighetsdiskursen er det ikke rom for å *ikke* høre barna. Løsningen blir derfor å finne de best mulige forutsetningene for at barnet skal kunne snakke fritt og uhildet. En måte er å unngå stress. Intervjuene viser at en viktig måte å skape en trygg ramme for barnehøringene er at man søker å minimere det som kan øke barnets opplevelse av å stå i en konflikt mellom foreldrene. Slik referatene fremstår er det ikke noen refleksjoner rundt barnas ev utfordringer i forhold til å uttale seg i for mange barn, en vanskelig situasjon. Det sjekkes ikke ut hva barn har av ev utfordringer i forhold til sine omsorgspersoner.

5.2.2. Barn skal høres, men ikke bestemme

Som nevnt overfor anser samfunnet det som viktig at barn skal få uttale seg, noe som er regulert gjennom lovverk og dokumenter. Dette betyr at samfunnet vårt har en underliggende forståelse av at dette er bra for barn, at det er viktig for barna at de får uttale seg når avgjørelser skal tas i deres liv. Så viser denne studiens datamaterialet at dommen ikke nødvendigvis samsvarer med barnets ønsker. Det er en vanskelig balansegang at barnet skal høres, men ikke bestemme. Som Raundalen (2006) påpeker i sin artikkel, inviteres barn inn i en beslutningsprosess, samtidig som det ikke skal ta ansvar for avgjørelser. Her krysses de vanlige grensene mellom "voksen-" og "barnesystemet", og det kan være krevende for et barn å forstå betydningen og konsekvensen av dets uttalelse. Hvordan barnet opplever denne posisjonen krever gode tiltak fra de voksne. Barnet (og kanskje mest de eldste barna) kan forstå forskjellen på det å uttale seg og det å bestemme, forutsatt at de får tilstrekkelig informasjon om hva dette innebærer. I referatene er denne informasjonen lite vektlagt. Om den er gitt muntlig til barnet, er det likevel ingen refleksjoner over hvordan barnet forstår dette. Når et barn inviteres inn for å gi uttrykk for sin mening, vil man anta at barnet tenker at dette faktisk har betydning for hva som bestemmes, selv om barnet informeres om at det er andre som tar avgjørelsen. Hvis det ikke har noen betydning, vil jo spørsmålet være om hvorfor barnet da inviteres inn. All den tid barnet uttaler seg, må det også tas hensyn til hva barnet tenker om hvordan foreldrene håndterer disse uttalelsene. Hvis uttalelsene har betydning for avgjørelsen, kan dette innebære en risiko for negative reaksjoner fra en av

foreldrene. En risiko barnet kan unngå ved ikke å uttale seg. Alternativt kan barnet foreslå diplomatiske ønsker som ivaretar begge foreldre. I den saken hvor barnet ble opplevd som utilpass da samtalen dreide seg om bo- og samværsordningen, gav barnet et svar som ikke skjevfordelte noen av foreldrene. Hva dette svaret innebar, kan synes uklart. Noe som ikke ble tematisert i referatet, men derimot tolket i dommen. Barnets likefordeling, ble her tolket som et uttrykk for lojalitet til begge foreldre. Hvis barnets uttalelser her var et uttrykk for barnets dilemma, ville det vært vesentlig at barnet var innforstått med at det ikke hadde plikt til å svare. Det kan synes som informasjon om retten til å uttale seg, og ikke plikt til det, må tydeliggjøres bedre for barna. Dersom det er tematisert i høringen, bør dette komme tydelig frem i referatet, både den informasjonen som er gitt og hvordan barnet tenker rundt denne. Dette vil gi dommer ytterligere kunnskap om barnet før en avgjørelse tas.

5.2.3. ”Det kompetente” i kontrast til ”det sårbare” barnet

Som nevnt så vil individet i en rettighetsdiskurs tildeles rettigheter. I denne sammenhengen er rettighetene det å få uttale seg om viktige spørsmål i sitt eget liv. En forutsetning for dette er, slik drøftingene overfor viser, at barnet blir vurdert som kompetent nok til å uttale seg.

Raundalen (2006) tenker at det er voksensystemet som trer inn på barnets arena. Dette ligner på diskursen om ”Det kompetente barnet”, som jo er en forutsetning for barnet i en rettighetsdiskurs. Slik Ulvik (2009) påpeker må det vurderes om denne kompetansen er tilstrekkelig til å uttale seg. I vårt samfunn i dag har barn ned i syvårsalder og yngre, hvis barnet er modent nok, anledning til å uttale seg. I denne studien er det yngste barnet som har blitt hørt fem år. Hvorvidt dette barnet var moden nok til å uttale seg, kan det sikkert stille spørsmåltegn til, all den tid barnet ikke forsto hva dette handlet om. Slik synes diskursen om «Det kompetente barnet» å stå sterkt i vårt samfunn. Den forventning om at barn kan svare på spørsmål knyttet til bo- og samværsituasjonen sin er et uttrykk for dette. Det samme er forutsetningen om at barn kan forstå de konsekvenser dette innebærer. I tillegg forventes det at barn er i stand til å ta vare på sine egne behov og uttale seg i tråd med dette. En slik framstilling av det rådende syn på barn i en høringskontekst er selvfølgelig en nokså forenklet framstilling.

I kontrast til «Det kompetente barnet» får ”Det sårbare barnet” sitt uttrykk gjennom hvordan litteraturen beskriver alternativ samtaleform til den tradisjonelle intervjuformen. Slik tilstrebes det best mulig ivaretagelse av de spesielle behov barn har for å kunne uttale seg i en rettslig sammenheng. Disse spesielle behovene varierer ut fra barnets modenhet, alder og

kognisjon. Og dette krever kompetente voksne som har ulike redskap for samtale tilpasset det særskilte barnet. Det er knyttet usikkerhet til det å høre barn i en foreldretvistsak i og med at barnet står midt i foreldres konflikt, og at denne situasjonen kan ha ulike utfordringer for barnet. Det kan være grunner til at barnet ikke kan uttale seg på det en voksen vil kalle et fritt grunnlag. Både situasjonen til barnet og barnets evne til å uttrykke seg vil påvirke dette. Det fem år gamle barnet hadde ikke den kognitive forståelsen av hva spørsmål om bosituasjon omhandlet. Og det ni år gamle barnet som viste ubehag rundt de samme spørsmålene, kan ha grunner for ikke å uttale seg fritt. Barn kan være trukket inn i konflikten mellom foreldrene, noe som kan få det utfallet der barnet enten ikke sier noe eller spiller på lag med intervjuer for å unngå ubehagelige spørsmål eller for å tilfredsstille intervjuer. Man kan ut fra litteraturen anta at en god samtaleteknikk vil hjelpe barnet i forhold til de utfordringer det står overfor når det skal uttale seg om bo- og samværsforhold. Men samtidig er det ikke uten grunn at lovverket påpeker barnets rett til *ikke* å uttale seg. Det kan være en for stor belastning for barnet å ta stilling i slike spørsmål. Referatene har som tidligere nevnt, ingen refleksjoner vedrørende dette temaet, så man kan anta at dette ikke har vært tematisert sammen med barnet. Om dette er et uttrykk for en forenkling av barnets situasjon kan man bare få svar på ved å få en direkte tilgang på selve høringen.

Konseptet med å bringe barnets stemme inn i rettsrommet der andre faktorer også kartlegges, gir mulighet for å avdekke de eventuelle dilemmaer som barnet står oppe i. Her er ”barnets beste” styrende for avgjørelsen og det er ”voksensystemet” som skal ivareta dette, slik Raundalen (2006) sier det.

En dimensjon i dette er også hvordan tilnærmingen til barn i en slik høringssituasjon kan tildekke barnets opplevelse med tanke på det å stå i foreldrenes konflikter. Hvis høringen av barnet ikke rommer de dilemmaene som barnet lever med, kan man forledes til å tro at barnets uttalelser, slik det formidles, er uproblematisk for barnet. Et barn som oppleves som tydelig og reflektert, blid og imøtekommende, kan slik ha en konfliktdempende effekt på foreldrekonflikten. Og kanskje er det nettopp dette barn kan ha som agenda?

5.3. Studiens begrensninger

Denne studien har noen begrensninger som gjør at man skal være forsiktig med å tolke funnene for kategorisk. For det første består materialet av kun seks referater med tilhørende dommer. Dette er et lite materiale, og man skal være forsiktig med å generalisere for mye. For det andre er datamaterialet *referater* fra høring av barn. Dette betyr at det som ble sagt i

samtalen ikke er tilgjengelig for analyse, men derimot referater som aldri kan gjenspeile samtalen i sin helhet, verken korrekt eller utfyllende. Slik vil det være en fare for at tolkningen av referatene gjør selve høringen urett. Likevel må man anta at det som nedfelles i referatene er det som best gir uttrykk for barnets mening, slik intervjuer oppfattet det. Men det vil være en styrke om videre forskning kunne få tilgang til hele samtalen mellom barn og intervjuer. Rent metodisk kan dette være krevende å gjennomføre, fordi det er etisk betenkelig å spørre barn og foreldre i en slik situasjon om samtykke. Et alternativ kan være å undersøke intervjuers tanker og erfaringer knyttet til samtale, og på den måten utforske hvilke diskurser, kunnskaper og holdninger som preger deres samtale med barn. Forskningen bør også utforske hvilken betydning foreldres nærvær eller fravær har for barns følelse og ønske om å uttale seg om egen situasjon.

Et av studiens fortrinn er dens relevans. Høringer av barn skjer ikke bare i en hovedforhandling, men også under meklinger ved familievernkontorene, i Konflikt og forsoning og i politiintervju av barn i forbindelse med anmeldelse. Også i mange andre sammenhenger er voksensamfunnet opptatt av barns mening om saker som angår dem personlig. Dermed vil mange av de drøftingene som denne studiens funn har reist, være relevante utover en mer rettslig kontekst.

5.4 Avslutning

Gjennom denne studien har jeg gjort meg ulike refleksjoner over hvordan vi forholder oss til barn når de skal høres i en foreldretvistsak. Noen av funnene har vært som forventet, at barn har etter beste evne svart på de spørsmål intervjuer har stilt, og at samtalen har dreid seg om hverdagslivet, barnets relasjon til sine foreldre og tanker rundt bo- og samværsspørsmål. Det som har vært mer overraskende er fraværet av tema om hvordan det er for barn å uttale seg når de står i foreldrenes konflikt, all den tid vi vet at dette for noen barn kan fortone seg svært vanskelig. Det var også overraskende at de juridiske rammene for høringene ikke presiseres for barna. Dette gjelder særlig retten til å unnlate å uttale seg. Et annet tema er knyttet til det å samtale alene med barnet. Her har aktørene tatt et tydelig valg; man snakker med barn alene. I tillegg mener man at dette gir barnet troverdighet. Jeg etterlyser en åpenhet om at dette kanskje ikke er så enkelt. Kan hende er det mulig at barn i større grad føler seg fri til å fortelle sin mening dersom de kan få relasjonell tillatelse fra noen de stoler på. I konfliktsaker som denne studien handler om, kan det kanskje være noen andre enn en av foreldrene.

Dette opplever jeg som et vanskelig dilemma hvis barnet får problemer med å si det det mener, hvis de ikke kan få relasjonell tillatelse fra sine nære omsorgspersoner.

Selv om denne studien har handlet om barnehøring i en rettskontekst, reises de samme refleksjonene i andre sammenhenger, bl.a. ved høring av barn i en meklingskontekst. Det er interessant hvilke forventninger vi har til barn, noe som gir støtte til at samfunnet vurderer barn gjennom en rettighetsdiskursen. Det er lovverket som styrer våre valg mot at barn skal uttale seg i spørsmål knyttet til avgjørelser i deres liv. På den ene siden er det knapt noen som stiller spørsmål til denne retten barnet har, og det jobbes med å tilrettelegge for at stadig flere barn skal få uttale seg på flere arenaer i samfunnet. På den andre siden er det mindre fokus på nettopp de utfordringer barn står i, spesielt der barna er en del av en konflikten mellom mennesker de bryr seg om. Satt på spissen er det viktigere for samfunnet vårt å vise til gode tall for barns deltagelse heller enn en faglig vurdering av hva som er bra for barn i forhold til denne deltagelsen. En slik diskusjon kan med fordel fortsette innenfor de aktuelle kontekstene. Uten denne vedvarende refleksjonen vil man kunne forledes til å tro at barnet under de rette omstendighetene kan, uten indre konflikt, gi en uhildet redegjørelse for hvordan dets bosituasjon skal være. I hvor stor grad diskusjonen ovenfor er levende i rettsapparatet, dvs blant de sakkyndige, dommere og talpersoner, kan ikke denne studien uttale seg om. Men uten en slik drøfting så er faren at barnets mening tillegges større vekt enn barnet selv vektlegger sin egen mening.

6. LITTERATURLISTE

- Ask, H., & Kjeldsen, A. (2015:4). Samtaler med barn. *Oslo, Norge: Nasjonalt Folkehelseinstitutt*
- Barneombudet, rapport 2012 ”*Barnets stemme stilner i stormen*”
- Barne- og Familiedepartementet (BFD) (2004). *Om saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene og høring av barn*. Veileder Q-15. Oslo.
- Berger, P.L. & Luckmann (1967, 2000), *Den samfunnsskapte virkelighet*.
Bergen: Fagboklaget
- Braun, V. & Clarke, V. (2013). *Successful qualitative research: A practical guide for beginners*. London: Sage
- Breden, Andreas (2017), *Norsk barnevern som sosial konstruksjon. En studie av norsk barnevernlovgivning i lys av sosial konstruksjonistisk teori*.
Master i familierapi og systemisk praksis, Oslo: VID Høgskole
- Burr, V. (1995): *An Introduction to Social Constructionism*, 3. Ed., Sage, London. England.
- Campbell, A. (2003). *Children as social actors in the mediation of decisions that directly affect in family law*. University of South Australia, Adelaide, Australia.
- Cumming, M. E., & Davies, P.T. (2002) Effects of marital conflict on children: recent advances and emerging themes in process-oriented research. *The journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43,31-63. Doi:10.1111/1469-7610.00003
- Domstolsadministrasjonen (DA), (2016). *Nasjonal veileder for behandling av foreldretvistsaker*. Trondheim.
- Ekeland, T.-J. (2004). *Konflikt og konfliktforståelse for helse- og sosialarbeidere*.
Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ekeland, T. J. (2010). Mekling – en kontekstuell modell. *Tidsskrift for Norsk psykologforening* 2010.47.
- Fairclough, N. (2003): *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*, London, Routledge
- Fincham, F.D., Grych, J.H., & Osborne, L.N. (1994). Does marital conflict cause child maladjustment? Directions and challenges for longitudinal research. *Journal of family Psychology*, 8, 128-140. doi: 10.1037/0893-3200.8.2.128
- Gamst, K.T. (2015). *Profesjonelle samtaler. Å ta barn på alvor*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grych, J. H., & Fincham, F. D. (1990). Marital conflict and children's adjustment: A cognitive-contextual framework. *Psychological Bulletin*, 108(2), 267-290.

- Gullestad, M. (2002) *Det norske sett med nye øyne*, Oslo: Universitetsforlaget
- Harold, G. T. Og Sellers, R. (2018), Annual research review: Interparental conflict and youth psychopathology: an evidence review and practice focused update. *The journal of Child Psychology and Psychiatry*, 59, 374-402. doi:10.1111/jcpp.12893
- Høstmælingen, N., Kjørholt, E.S., Sandberg, K. (2009). Barnekonvensjonen Barns rettigheter i Norge. Oslo, Universitetsforlaget AS
- Johannesen, L.E.F., Rafoss, T.W., Rasmussen, E.B. (2018), *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*, Oslo: Universitetsforlaget
- Koch, K. & Walstad, E. (2005). *Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag
- Kopperud, E., (2008). «Hva gjør vi med barna?» – Diskurser om barn og samlivsbrudd i familievernet. *Fokus på familien*. Tidsskrift for Familiebehandling, vol. 4, s. 317-333.
- Kvale, S. & Brinkmann S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. Utg. Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
- Langballe, Å. & Gamst, K.T. (2006). En dialogisk tilnærming til kommunikasjon av barn. I Barne- og likestillingsdepartementet: *Samtaler med små barn i saker etter barneloven*, (Veileder Q-1106 B). Oslo: Departementet.
- McIntosh, J. (2000). *Child-Inclusive Divorce mediation: Report on a Qualitative Research Study*. *Mediation Quarterly*, 18(1), 55 – 69.
- Moxnes, K. (2003). *Skånsomme skilsmisser - med barnet i fokus*. Oslo, Høyskoleforlaget
- Nilsen, W., Skipstein, A. & Gustavson, K. (2012:2). Foreldrekonflikt, samlivsbrudd og mekling: Konsekvenser for barn og unge. *Oslo, Norge: Nasjonalt Folkehelseinstitutt*
- NOU (2008: 9). Med barnet i fokus – en gjennomgang av barnelovens regler om foreldreansvar, bosted og samvær
- Prior, L. (2011). *Using Documents in Social Research*. London, SAGE
- Raundalen, M. (2006). Samtalen med de små barna om samlivsbrudd og barnefordeling en reflekterende veiledning. I Barne- og likestillingsdepartementet: *Samtaler med små barn i saker etter barneloven*, (Veileder Q-1106 B). Oslo: Departementet.
- Repstad, P. (2004). *Mellom nærhet og distanse*. Universitetsforlaget AS, Oslo
- Rød, P.A., Ekeland, T.J. & Thuen, F., (2008). Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: Problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner. *Tidsskrift for Norsk Psykologiforening*. 45(5), 555-562.
- Skjørten, K. (2010). Barns meninger om samvær. I A. T. Kjørholt (Red.) *Barn som samfunnsborgere - til barnets beste?* s. 89-110. Universitetsforlaget. Oslo.

- Skrede, J. (2017) *Kritisk diskursanalyse*. Cappelen Damm. Oslo.
- Strandbu, A. & Thørnblad, R., (2015). Hva står på spill? – Barns deltakelse og budskap i mekling. *Fokus på familien*, Tidsskrift for Familiebehandling, vol. 4. s. 271-291.
- Sullivan, A.D.W., Parent, J., Forehand, R., & Kompass, B.E., (2018), Does interparental conflict decrease following changes in observed parenting from a preventive intervention program? *Behavior Research and Theory*, 106, 64-70
- Tingretten (2017): Møte med tingrettsdommer, oktober 2017.
- Thagaard, T. (2006). *Systematikk og innlevelse, En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget. Oslo.
- Ulvik, O. S. (2009). Barns rett til deltagelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelpers samarbeid med barn. *Tidsskrift for Norsk Psykologiforening*. 2009, 46, 1148-1154.
- Viblemo, T. E., Tobro, M., Knutsen, V. S., Olsen, L. O., Gleinsvik, A. & Busch, R. (2016). Kartlegging av foreldretvister etter barneloven. Oxford Research AS, Kristiansand.
- Øvreeide, H. (2006). Å samtale med barn om barnelovspørsmål. I Barne- og likestillingsdepartementet: *Samtaler med små barn i saker etter barneloven*, (Veileder Q-1106 B). Oslo: Departementet.
- Øvreeide, H.,(2014). *Samtaler med barn. Metodiske samtaler med barn i vanskelige livssituasjoner*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Vedlegg 1: Temaer som berøres i referatene

Tema	Sak 1 9 år	Sak 2 10 år	Sak 3 6 år	Sak 4 9 år	Sak 5 6 år	Sak 6 6 år
Hvor har samtalen funnet sted						
Hjemme hos barnet		X				X
Skole / Kulturskole	X			X		
Dommers kontor			X		X	
Hvem har samtalt med barnet						
Sakkyndig		X		X		X
Dommer og sakkyndig			X		X	
Talsperson	X					
Hvem fulgte barnet		hjemme	X	X	X	hjemme
Viktig informasjon						
Hvorfor denne samtalen		X	X	X		
Rettigheter og plikter					X	
Beskrivelse av hvordan samtalen foregår			X		X	
Å samtale alene med barnet	X	X	X	X	X	X
Beskrivelse/vurdering av barnet						
Beskrivelse av barnet	X	X	X	X	X	X
Opplevdes utilpass under samtalen				X		X
Opplevdes ok under samtalen	X	X	X		X	
Spørsmål om bo og samvær						
Spørsmål om hvordan barnet vil bo og ha samvær	X	X	X	X	X	X
Foreldreansvar					X	
Beskrivelser av hverdag/skole/venner/fritid						
Beskrivelse av daglige rutiner		X				
Beskrivelse av skolehverdagen	X	X		X	X	
Beskrivelse av venner	X	X	X	X	X	
Beskrivelse av fritidsaktiviteter		X	X	X	X	
Livet hjemme hos far		X	X	X	X	X
Livet hjemme hos mor		X	X	X	X	X
Ferier		X	X	X	X	
Storfamilien far		X				
Storfamilien mor		X				
Barnets relasjonelle opplevelser						
Hvordan det var å flytte		X				
Barnets beskrivelse av hvordan det har det	X	X		X		
Savn		X	X	X		X
Trøst				X		
Foreldrenes samspill			X	X		
Barnets vurdering - Trivsel	X					
Annet						
Beskrivelse av boområdet/nærmiljøet		X				
Beskrivelse av bolig		X				

